

Stichting Pensioenfonds Witteveen+Bos

Jaarverslag 2022

INHOUDSOPGAVE

1	KENGETALLEN EN KERNCIJFERS	4
2	VERSLAG VAN HET BESTUUR	6
2.1	Afgelopen jaar	6
2.2	Dekkingsgraad	8
2.3	Klachten, geschillen en onregelmatigheden	8
2.4	Aandachtspunten komend jaar	8
3	HET PENSIOENFONDS	9
3.1	Profiel	9
3.1.1	Missie	9
3.1.2	Visie	9
3.1.3	Strategie	9
3.2	Organisatie	10
3.2.1	Bestuur	10
3.2.2	Dagelijks bestuur	10
3.2.3	Beleggingsadviescommissie	10
3.2.4	Pensioenbureau	11
3.2.5	Verantwoordingsorgaan (VO)	11
3.2.6	Visitatiecommissie	11
3.2.7	Externe ondersteuning	11
3.2.8	Invulling van de sleutelfuncties (IORP II)	12
3.2.9	Compliance officer	12
3.2.10	Diversiteit bestuur en overige gremia	12
3.3	Governance-aspecten	13
3.3.1	Code pensioenfondsen	13
3.3.2	Deskundigheidsbevordering	13
3.3.3	Toezichthouder	13
3.3.4	Beloningsbeleid	14
3.4	Resultaatdeling / toeslagbeleid	14
3.5	Herverzekeringsbeleid	14
3.6	Financiële paragraaf	14
3.7	Uitvoeringskosten	15
3.8	Financiële positie en herstelplan (nFTK)	17
3.9	Haalbaarheidsonderzoek	19
3.10	Beleggingen	19
3.11	Pensioenparagraaf	21
3.12	Actuariële paragraaf	24

Aanbevelingen	25
Opmerkingen	26
Oordeel 27	
3.13 Risicoparagraaf	28
3.14 Toekomstparagraaf	32
3.15 Verslag van de visitatiecommissie	34
3.16 Verslag van het verantwoordingsorgaan	36
4 JAARREKENING	40
4.1 Balans per 31 december 2022	40
4.2 Staat van baten en lasten over 2022	42
4.3 Bestemming van het saldo van baten en lasten	43
4.4 Kasstroomoverzicht over 2022	44
4.5 Toelichting behorende tot de jaarrekening 2022	45
4.5.1 Inleiding	45
4.5.2 Grondslagen voor de waardering	45
4.5.3 Grondslagen voor de resultaatbepaling	48
4.5.4 Grondslagen kasstroomoverzicht	50
4.5.5 Toelichting op de balans	50
4.5.6 Risicobeheer en derivaten	57
4.5.7 Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen	64
4.5.8 Verbonden partijen	64
4.5.9 Toelichting op de staat van baten en lasten	65
4.5.10 Belastingen	69
4.5.11 Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten	69
4.5.12 Gebeurtenissen na balansdatum	69
5 OVERIGE GEGEVENS	70
5.1 Actuariële verklaring	70
5.2 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	72

1

KENGETALLEN EN KERNCIJFERS

In onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van de afgelopen vijf jaar van relevante kentallen en kerncijfers van Stichting Pensioenfonds Witteveen+Bos.

Bedragen x 1.000 EUR

	2022	2021	2020	2019	2018
Deelnemers					
Deelnemers	1.202	1.178	1.104	1.014	931
Gewezen deelnemers	1.020	1.137	1.070	1.051	975
Pensioengerechtigden	<u>200</u>	<u>190</u>	<u>178</u>	<u>162</u>	<u>156</u>
Totaal aantal deelnemers	2.422	2.505	2.352	2.227	2.062
Ouderdomspensioen	152	139	128	122	116
Nabestaanden- en wezenpensioen	<u>48</u>	<u>51</u>	<u>50</u>	<u>40</u>	<u>40</u>
Totaal pensioengerechtigden	200	190	178	162	156
Pensioenuitvoering					
Feitelijke premie	11.152	8.553	7.805	6.928	6.410
Zuiver kostendekkende premie	14.718	11.139	7.994	6.231	5.917
Kostendekkende premie ¹	11.015	7.866	5.962	6.231	5.917
Pensioenuitvoeringskosten (x € 1.000)	465	442	530	453	368
Pensioenuitvoeringskosten betaald door werkgever (x € 1.000)	70	69	54	-	-
Uitvoeringskosten per deelnemer ² (x € 1)	382	374	455	385	339
Totale kostenratio: [uitvoeringskosten + vermogensbeheerkosten] in % van gemiddeld belegd vermogen	0,44%	0,40%	0,41%	0,45%	0,41%
Ouderdomspensioen	1.795	1.691	1.645	1.561	1.528
Wezenpensioen	15	15	12	7	6
Nabestaandenpensioen	475	506	496	411	394
Afkopen	15	6	9	6	17
Arbeidsongeschiktheidspensioen	<u>2</u>	<u>2</u>	<u>2</u>	<u>2</u>	<u>4</u>
Totaal pensioenuitkeringen	2.302	2.220	2.164	1.987	1.949
Saldo overdracht van rechten	-1.806	132	44	-163	-1.423

¹ Tot en met 2019 is de kostendekkende premie gelijk aan de zuiver kostendekkende premie. Vanaf 2020 is de kostendekkende premie gelijk aan de gedempte kostendekkende premie.

² Het aantal deelnemers is hierbij de som van de actieve en gepensioneerde deelnemers overeenkomstig de aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie.

	2022	2021	2020	2019	2018
Vermogenssituatie en solvabiliteit					
Aanwezig eigen vermogen	21.641	12.285	-6.344	-1.307	2.034
Technische voorzieningen	142.007	194.279	202.428	173.206	143.397
Minimaal vereist eigen vermogen	6.327	8.473	8.826	7.520	6.246
Vereist vermogen	165.139	219.258	237.074	204.178	170.771
Aanwezige dekkinggraad ¹	115,2%	106,3 %	96,9 %	99,2 %	101,4 %
Beleidsdekkinggraad	114,3%	102,6 %	91,3 %	98,4 %	107,3 %
Reële dekkinggraad ²	85,5%	82,6 %	74,4 %	78,5 %	86,7 %
Vereiste dekkinggraad	120,7%	117,2 %	117,1 %	117,9 %	119,1 %
Beleggingsportefeuille					
Aandelen	55.066	74.181	69.141	55.886	50.368
Vastrentende waarden	<u>104.954</u>	<u>129.161</u>	<u>122.851</u>	<u>113.413</u>	<u>92.335</u>
Totaal beleggingen	160.020	203.342	191.992	169.299	142.703
Beleggingsopbrengsten	-49.502	4.851	18.329	22.492	-2.961
Beleggingsperformance					
Beleggingsrendement ³	-24,49%	2,46 %	10,79 %	15,63 %	-1,97 %
Beleggingsrendement afgelopen 5 jr. ⁴	0,48%	6,24 %	7,79 %	5,61 %	7,4 %
Kosten vermogensbeheer excl. transactiekosten in % van gemiddeld belegd vermogen	0,14%	0,14 %	0,12 %	0,16 %	0,15 %
Transactiekosten in % van gemiddeld belegd vermogen	0,02%	0,02 %	0,01 %	0,0 %	0,0 %
TV-actieven als % van totale TV	54%	55 %	55 %	54 %	54 %

¹ De dekkinggraad is het quotiënt van het pensioenvermogen en de voorziening pensioenverplichtingen.

² De dekkinggraad waarbij rekening wordt gehouden met de toekomstige inflatie.

³ Rendement beleggingen voor vermogensbeheerkosten.

⁴ Meetkundig gemiddelde.

2

VERSLAG VAN HET BESTUUR

2.1 Afgelopen jaar

Naast de terugkerende activiteiten van het pensioenfonds, zoals bestuursvergaderingen, actualisatie opbouwpercentage, pensioenreglement, ABtN, herstelplan en actuariële uitgangspunten, jaarwerk en overleg met verschillende geledingen zoals de ondernemingsraad, het verantwoordingsorgaan en de visitatiecommissie, waren er dit jaar ook enkele bijzondere momenten. Als eerste willen we noemen dat vorig jaar Nick Schoen is aangetreden als bestuurslid namens de werkgever. Daarnaast is een nieuw aspirant bestuurslid aangetreden namens de gepensioneerden, namelijk Peter de Jong. Na een inwerkperiode en opleidingstraject zal hij naar verwachting in 2023 aantreden als bestuurslid. Daarmee bestaat het bestuur weer uit zes leden.

Wet toekomst pensioenen (Pensioenakkoord)

Daarnaast heeft het bestuur doorlopende aandacht gehad voor de invoering van het pensioenakkoord; een traject dat voornamelijk door de directie van Witteveen+Bos en de ondernemingsraad vorm moet worden gegeven, maar waar het bestuur een rol speelt als adviseur en bewaker van de tijdslijnen. Er is een stuurgroep opgericht waarin het pensioenfonds, de directie van Witteveen+Bos, de ondernemingsraad en een vertegenwoordiger namens de gepensioneerden deelnemen. Na in 2021 met name kennis te hebben opgebouwd en gedeeld, zijn in 2022 de eerste keuzes voor het nieuwe pensioenstelsel voorbereid. Hiertoe is onder andere een workshop gehouden voor het bestuur, het verantwoordingsorgaan, de directie en de ondernemingsraad. Er is een voorlopige voorkeur uitgesproken voor de flexibele regeling met een uitkeringscollectief. Ook is de intentie uitgesproken om bij de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel de bestaande aanspraken en rechten in te varen in de nieuwe pensioenregeling. Tot slot is een klankbordgroep van deelnemers opgericht waaraan de nog te maken keuzes zullen worden voorgelegd om input te vergaren voor de definitieve besluitvorming door de directie, OR en bestuur. In 2023 worden in de stuurgroep nadere keuzes voorbereid met betrekking tot (o.a.) de invulling van de pensioenregeling, het beleggingsbeleid (mede op basis van de uitkomsten van een deelnemersonderzoek) en de compensatie voor de afschaffing van de doorsneepremie.

Aanpassing pensioenregeling

De directie van Witteveen+Bos en de ondernemingsraad hebben overlegd over de aanpassing van de resultaatdeling in de pensioenregeling. Dit heeft er toe geleid dat het bestuur - na toestemming van de directie, instemming van de ondernemingsraad en een positief advies van het verantwoordingsorgaan - per 22 december 2022 de resultaatdeling heeft vervangen door een toeslagbeleid met een toeslagmaatstaf. Daarmee volgt het toeslagbeleid feitelijk het reguliere FTK. Dit betekent dat de ondergrens voor toeslag 110 % (beleidsdekkingsgraad) is. Daarnaast wordt de toeslag begrensd doordat moet worden voldaan aan Toekomstbestendig indexeren (TBI).

Toeslagverlening

De toeslagmaatstaf voor het afgelopen jaar bedroeg 14,3 %. Vanwege de wettelijke regels voor toekomstbestendig indexeren is conform het toeslagbeleid de toeslag per 1 januari 2023 1,3 %. Op basis hiervan heeft het bestuur besloten om per 1 januari 2023 een toeslag te verlenen van 1,3 %.

Ook heeft het bestuur - na een positief advies van het verantwoordingsorgaan - besloten om gebruik te maken van de tijdelijke mogelijkheid die de wet biedt voor extra toeslagverlening.

Op basis hiervan heeft het bestuur besloten om per 1 januari 2023 een extra toeslag van 3,7 % te verlenen. In totaal is hiermee een toeslag verleend van 5 % per 1 januari 2023.

Onderbouwing toeslagverlening

Er is een analyse gedaan naar de gevolgen van de (extra) toeslagverlening voor de verschillende leeftijdsgroepen. Voor de oudere deelnemers heeft de toeslag een positief effect op het pensioenresultaat. Voor de jongere deelnemers, tot zo'n 50 jaar, heeft het vrijwel geen effect. Het omslagpunt ligt rond de 45 jaar. Vanaf de leeftijd van 65 jaar is er een duidelijke verbetering zichtbaar. Het verschil in pensioenresultaat tussen 1,3 % toeslag en 5 % toeslag is beperkt.

Ook is een analyse gedaan naar de gevolgen voor de verschillende categorieën deelnemers (werknemers, gewezen werknemers en gepensioneerden). Door een extra toeslag van 3,7 % gaan werknemers bij invaren gemiddeld 0,6 % minder er op vooruit, gewezen werknemers 0,1 % meer er op vooruit en gepensioneerden 1,5 % meer er op vooruit. De extra toeslag is gunstig voor ouderen omdat hun uitkeringen al in 2023 omhoog gaan en omdat de verhoging bij invaren minder wordt gedempt. Hierdoor krijgen gepensioneerden bij invaren meer van het uitgedeelde vermogen ten nadele van actieven.

Tot slot is een analyse gedaan naar de kans op korten bij invaren als gevolg van de toeslagverlening. Bij een toeslag van 1,3 % is bij invaren op 1 januari 2025 de kans op korten 4,4 %. Bij een toeslag van 5 % is deze kans op korten 6,8 %. Het bestuur heeft geoordeeld dat de toename van de kans op korten met 2,4 %-punt aanvaardbaar is.

Samengevat: voor de gemiddelde werknemer, gewezen werknemer en gepensioneerde zijn de verschillen in verbetering bij invaren als gevolg van de extra toeslag beperkt. Ook voor de verschillende leeftijden zijn de verschillen in het pensioenresultaat door de extra toeslag beperkt. Tenslotte is de toename van de kans op korten bij invaren door de extra toeslag beperkt. Daarom acht het bestuur een extra toeslag van 3,7 % evenwichtig en in het belang van werknemers, gewezen werknemers en gepensioneerden. Een toeslag van 5 % per 1 januari 2023 is een verantwoorde en evenwichtige keuze. Bovendien is een toeslag van 5 % (de maximale toeslag is 14,3 %) prudent met betrekking tot het in stand houden van een voldoende hoge dekingsgraad van circa 115 % in het licht van de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Hierbij wordt voldoende rekening gehouden met de onzekerheid met betrekking tot de invulling van het pensioencontract en de onzekerheid met betrekking tot de financiële markten en de gevolgen voor de nieuwe pensioenregeling ná invaren.

Renteafdekking

Omdat na toeslagverlening de renteafdekking nog altijd boven de streefwaarde is van 35 %, is het effect van de toeslagverlening geen risico voor de renteafdekking.

Beleggingsbeleid

Het bestuur heeft in 2022 besloten om in 2023 in de portefeuille vastrentende waarden 10 % bedrijfsobligaties op te nemen en het percentage staatsobligaties te verlagen van 77,5 % naar 67,5 %.

Er is besloten de keuze voor de opt-out voor artikel 4 van SFDR niet te wijzigen. Het Pensioenfonds classificeert haar pensioenregeling niet als een duurzaam product dat ecologische of sociale kenmerken promoot, waarbij gedeeltelijk in duurzame producten wordt belegd. De pensioenregeling valt daarmee onder artikel 6 van de SFDR.

Risicobeheer

Het bestuur zal in 2023 de Eigen Risico Beoordeling (ERB) actualiseren tegen de achtergrond van de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel.

Communicatie

In juli 2022 heeft het bestuur de jaarlijkse Algemene Vergadering van Deelnemers gehouden. In november 2022 heeft het bestuur in een roadshow bij de verschillende kantoren van Witteveen+Bos medewerkers geïnformeerd over het pensioen van Witteveen+Bos en de wijzigingen van WTP. In totaal hebben circa 100 medewerkers de bijeenkomsten bezocht, zowel live als per videoverbinding.

Voor anderstalige medewerkers op Nederlandse kantoren is tevens een Engelstalige digitale bijeenkomst georganiseerd die is bijgewoond door circa 20 personen. Via de website en (nieuws)brieven zijn de deelnemers geïnformeerd over de ontwikkelingen van het fonds en de pensioenactualiteiten.

2.2 Dekkingsgraad

Het jaar 2022 was een bijzonder financieel jaar voor pensioenfondsen omdat de pensioenverplichtingen flink zijn gedaald door de fors gestegen rente en, mede door de gestegen rente, de beleggingen een aanzienlijke waardevermindering hebben laten zien. Als gevolg hiervan is de actuele dekkingsgraad gestegen van 106,3 % naar 115,0 %. Hierbij is al rekening gehouden met de toeslag van 5 % per 1 januari 2023. De beleidsdekkingsgraad is gestegen van 102,6 % naar 114,3 % per 31 december 2022. Hiermee is de beleidsdekkingsgraad hoger dan het minimaal vereist eigen vermogen. De beleidsdekkingsgraad is nog steeds lager dan het vereist eigen vermogen. Dat betekent dat er per 31 december 2022 sprake is van een reservetekort.

2.3 Klachten, geschillen en onregelmatigheden

Klachten, geschillen en onregelmatigheden kunnen door belanghebbenden worden gemeld bij het bestuur. De klachten en geschillenregeling is opvraagbaar bij het dagelijks bestuur.

In 2022 heeft het fonds geen klachten ontvangen.

Onregelmatigheden die binnen het fonds, zijn organen of bij de partijen aan wie taken zijn uitbesteed worden signaleerd kunnen worden gerapporteerd bij de compliance officer op grond van de klokkenluiders- en incidentenregeling van het fonds. Ook bij de pensioenuitvoerder en de vermogensbeheerders zijn klokkenluidersregelingen geïmplementeerd.

2.4 Aandachtspunten komend jaar

Het bestuur heeft de volgende speerpunten voor 2023.

Vorbereiding op de invoering van de Wet toekomst pensioenen

De wijzigingen die door het pensioenfonds in 2022 zijn doorgevoerd, kunnen niet los worden gezien van de veranderingen die de Wet toekomst pensioenen met zich mee gaan brengen. In de komende jaren moeten verschillende besluiten worden genomen, met als doel om in 2025 de Wet toekomst pensioenen te implementeren. In 2023 zullen nadere keuzes worden voorbereid met betrekking tot de invulling van de pensioenregeling, het beleggingsbeleid (mede op basis van de uitkomsten van een deelnemersonderzoek) en de compensatie voor de afschaffing van de doorsneepremie. Het bestuur heeft vervolgens de taak om te beoordelen of deze voorlopige besluiten uitvoerbaar zijn en tot welke inhoudelijke wijzigingen dit moet leiden. Dit zal de komende jaren volle aandacht vragen.

Communicatie

Het onderwerp communicatie is al langer een aandachtspunt en dat zal alleen maar meer aandacht gaan krijgen. Ondanks maatregelen, zoals een Nieuwsbrief, roadshow en de jaarlijkse Vergadering van Deelnemers blijft het pensioen voor het grootste deel van de deelnemers een "ver van mijn bed show". Toch is - mede ook met het oog op het nieuwe stelsel - extra inzet nodig om het bewustzijn en de betrokkenheid te vergroten. In 2023 zetten we de ingeslagen weg verder door. In 2023 staan de volgende actiepunten op de agenda:

- vernieuwing van de website;
- oprichting werkgroep 'keuzebegeleiding';
- voortgang voorbereiding overgang naar nieuw pensioenstelsel;
- actualisatie communicatieplan.

3

HET PENSIOENFONDS

3.1 Profiel

Stichting Pensioenfonds Witteveen+Bos, statutair gevestigd te Deventer is opgericht in 1975. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41244136. Het fonds is een ondernemingspensioenfonds als bedoeld in de Pensioenwet. Het fonds is lid van de Pensioenfederatie. Het fonds geeft uitvoering aan het pensioenreglement zoals in de met Witteveen+Bos Raadgevende ingenieurs b.v. overeengekomen uitvoeringsovereenkomst. Deze uitvoering bestaat uit het beleggen van het beschikbare vermogen, het doen van uitkeringen en het informeren van belanghebbenden.

3.1.1 Missie

Pensioenfonds Witteveen+Bos wil voor alle deelnemers in het fonds een zo goed mogelijk pensioen realiseren met een evenwichtige balans tussen de hoogte, stabiliteit en voorspelbaarheid van de uitkering en opbouw. Het bestuur bewaakt hierin voortdurend de evenwichtigheid van de belangen van de deelnemers. Het fonds wil conform de cultuur van Witteveen+Bos dicht bij de deelnemers staan.

3.1.2 Visie

Pensioenfonds Witteveen+Bos werkt vanuit de kernwaarden van Witteveen+Bos. Een belangrijke waarde is solidariteit tussen jong en oud, maar ook tussen partners en nabestaanden.

Het fonds streeft naar eenvoud en kostenefficiëntie in de regeling, het beleggingsbeleid en de beleggingen. Het beleggingsbeleid sluit aan bij de risicohouding en overtuigingen op het gebied van duurzaamheid van de deelnemers.

Het Pensioenfonds is transparant ten aanzien van de toezeggingen/verplichtingen en de hardheid daarvan en werkt voortdurend aan bewustwording en betrokkenheid van zijn deelnemers. Het pensioenfonds wil dat deelnemers inzicht krijgen in hun financiële situatie zodat zij goede financiële keuzes kunnen maken voor hun oude dag.

Tenslotte werkt het fonds met een bestuur dat op een efficiënte wijze sturing geeft, waarbij een balans wordt gevonden tussen inhoudelijke kennis en professioneel besturen.

3.1.3 Strategie

De solidariteit zit in het collectief delen van de risico's in het beleggingsbeleid en de regeling. Het fonds wil buffers in de regeling die het mogelijk maken om de stabiliteit van de uitkeringen te verbeteren en het rendement te vergroten. De solidariteit tussen partners en nabestaanden komt tot uiting in een goede nabestaandenregeling.

Het pensioenfonds heeft een passief beleggingsbeleid¹ en investeert daarom in indexfondsen. Dit draagt bij aan lage kosten en goede beheersbaarheid. Ook is dit goed uitlegbaar aan de deelnemers.

Door uitbesteding van taken wordt zekerheid verkregen over de kwaliteit van de uitbestede taken. Het fonds is daarbij kritisch en blijft streven naar inzicht in de taken die door zijn partners worden verricht. Het neemt daarbij geen onnodige risico's en doet geen dingen die het niet goed doorgrondt.

¹ Het fonds investeert niet direct in bedrijven, maar investeert in fondsen die de markt volgen.

Het fonds communiceert regelmatig en direct met zijn deelnemers en werkt daarmee voortdurend aan bewustwording en betrokkenheid van de deelnemers. Het doet dit onder andere door informatie op de website, nieuwsbrieven, de roadshow, de instelling van een werkgroep communicatie en ook de jaarlijkse AVD.

3.2 Organisatie

In deze paragraaf wordt de organisatie van het fonds toegelicht. De verschillende geledingen van het fonds worden separaat benoemd.

3.2.1 Bestuur

De samenstelling van het bestuur per 31 december 2022 is als volgt:

Naam	Geboorte- jaar	Functie	Vertegenwoordiging	Lid sinds	Einde zittings- duur ¹
J.N. de Koning	1965	Voorzitter	Werkgever	2013	2023
I.J.M. de Beer	1974	Secretaris	Werknemers	2013	2025
L.F.C. Steens	1968	Lid	Werknemers	2019	2023
S. Delfgaauw	1968	Lid	Werkgever	2021	2025
N.S. Schoen	1989	Lid	Werkgever	2022	2026
P.de Jong	1956	Aspirant Lid	Pensioengerechtigden	2022	2027

Het bestuur van het fonds bestaat per 31 december 2022 uit vijf leden en een aspirant lid. Drie leden zijn voorgedragen door de directie van Witteveen+Bos Raadgevende ingenieurs b.v., twee leden zijn voorgedragen door de deelnemers en het aspirant lid is voorgedragen door de pensioengerechtigden. Jaarlijks treedt of treden een of meer van de bestuursleden volgens een door het bestuur vastgesteld rooster af. Aftredende bestuursleden kunnen direct worden herkozen. Een lid (namens de pensioengerechtigden) is per 10 februari 2022 afgetreden. Een aspirant lid namens de pensioengerechtigden is in 2022 aangesteld. Een aspirant lid namens de werkgever is per 8 maart 2022 benoemd als bestuurslid na een positieve toetsing door DNB.

3.2.2 Dagelijks bestuur

Het dagelijks bestuur van het fonds wordt gevormd door de voorzitter en de secretaris. Het dagelijks bestuur wordt ondersteund door de directeur van het pensioenbureau en een secretaresse. Het dagelijks bestuur heeft uitsluitend bevoegdheden conform de statuten en reglementen van het fonds, alsmede overeenkomstig de vastlegging in de ABtN.

3.2.3 Beleggingsadviescommissie

Het bestuur heeft een beleggingsadviescommissie (BAC) met als taak het monitoren van de vermogensbeheerders en het adviseren van het bestuur over het beleggingsbeleid. De beleggingsadviescommissie is per 31 december 2021 samengesteld uit een lid van het bestuur, aangevuld met een externe adviseur en twee toehoorders.

Naam	Functie
Mw. M. van Beusekom	Voorzitter Externe deskundige van Aon
J.N. de Koning	Lid
P.A.M. Canisius	Toehoorder
N.S. Schoen	Aspirant lid

¹ De statuten van het fonds geven geen bestuurstermijn aan. Bij het bepalen van het einde van de zittingsduur is aangesloten bij de termijn van 4 jaar die de code pensioenfondsen 2018 noemt.

3.2.4 Pensioenbureau

Het pensioenbureau bestaat uit de directeur en het secretariaat.

3.2.5 Verantwoordingsorgaan (VO)

Het VO vertegenwoordigt alle belanghebbenden van het fonds. Uitgangspunt in het handelen van ieder individueel lid van het VO en het VO als geheel is dat hij/het handelt in het belang van alle belanghebbenden van het fonds, rekening houdend met de korte- en langetermijneffecten van maatregelen.

Het bestuur legt aan het verantwoordingsorgaan verantwoording af over het gevoerde beleid. Daarbij gaat het vooral om de vraag of het bestuur bij haar beleid op een evenwichtige manier heeft rekening gehouden met de belangen van alle belanghebbenden. Het verantwoordingsorgaan doet verslag van zijn bevindingen in dit jaarverslag.

Het verantwoordingsorgaan is per 31 december 2022 als volgt samengesteld:

Naam	Geboorte jaar	Functie	Vertegenwoordiging
S.C. van der Biezen	1970	Voorzitter	Werkgever
J.H.J.M. van der Graaf	1948	Lid	Pensioengerechtigden
M.L. Aalberts	1980	Lid	Werknemers

3.2.6 Visitatiecommissie

Het interne toezicht wordt uitgevoerd door de visitatiecommissie die eens per jaar een visitatie uitvoert. Het intern toezichtorgaan heeft als taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. Het orgaan onderhoudt een actieve dialoog met het bestuur. Het is belast met het toezien op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. Het toezichtorgaan legt verantwoording af over de uitvoering van de taken aan het verantwoordingsorgaan en de werkgever. Het interne toezicht betreft in zijn toezicht de naleving door het fonds aan de normen in de Code Pensioenfondsen. Het orgaan doet verslag van zijn bevindingen in dit jaarverslag.

In 2022 is de heer Oostdam aangesteld als nieuw lid van de visitatiecommissie. Hij vervangt de heer Debrauwer. De visitatiecommissie bestond per 31 december 2022 uit drie onafhankelijke leden, te weten:

Naam	Geboortjaar	Lid sinds	Einde zittingsduur
W.J. Boot	1957	2017	2024
Mw. J.E.M. Vollenbroek (voorzitter)	1968	2019	2023
J.G. Oostdam	1957	2022	2026

3.2.7 Externe ondersteuning

Het fonds werd bijgestaan door de volgende externe deskundigen en ondersteuning voor de uitvoering.

Functie	Naam	Externe Partij
Accountant	mw. J.A. van Muijlwijk-Duijzer	Mazars Accountants N.V.
Administrateur	G. van der Schoor	Appel Pensioenuitvoering B.V.
Adviserend actuaris	G.J.K. van Putten	Willis Towers Watson
Beleggingsdeskundige	mw. M. van Beusekom	Aon
Certificerend actuaris	H.L.N. Stofbergen	Willis Towers Watson

Met uitvoeringsorganisatie Appel Pensioenuitvoering B.V. is een servicelevel agreement gesloten. De werkzaamheden betreffen met name de pensioenadministratie en de daaraan gerelateerde werkzaamheden, alsmede het verzorgen van interne en externe (financiële) rapportages en bestuursondersteuning. Het vermogensbeheer is ondergebracht bij Vanguard en Syntrus Achmea.

Met deze partijen zijn concrete afspraken rondom vergoedingen gemaakt. In de contracten zijn geen prestatiebeloningen opgenomen, zodat de partijen niet worden aangemoedigd om meer risico te nemen dan het bestuur aanvaardbaar acht.

3.2.8 Invulling van de sleutelfuncties (IORP II)

Binnen het IRM-beleid (integraal risicomanagement) heeft het Pensioenfonds drie lijnen van verdediging. De eerste lijn bestaat uit beheer-, advies- en beleidstaken. De tweede lijn adviseert, beoordeelt en controleert de eerste lijn. De derde lijn evalueert of de interne controlemechanismen en andere procedures en maatregelen ter waarborging van de integere en beheerste bedrijfsvoering adequaat en doeltreffend zijn.

De actuariële functie en de risicofunctie zitten in de tweede lijn van verdediging en de interne auditfunctie in de derde lijn van verdediging. De sleutelfunctiehouders hebben een directe rapportagelijne naar het gehele bestuur en de visitatiecommissie. Ook hebben zij een escalatiemogelijkheid naar DNB.

Het fonds heeft de sleutelfuncties, op basis van het 'three lines of defence model' als volgt ingericht.

De sleutelfunctiehouders voor de risicobeheer functie en de actuariële functie rapporteren elk kwartaal aan het bestuur. De sleutelfunctiehouder voor de interne auditfunctie rapporteert jaarlijks aan het bestuur.

Sleutelfunctie	Houder sleutelfunctie	Operationele invulling
Risicobeheer functie	L.F.C. Steens	L.F.C. Steens
Actuariële functie	H.L.N. Stofbergen	Willis Towers Watson
Interne auditfunctie	J. Hinnen	J. Hinnen

3.2.9 Compliance officer

Als compliance officer van het fonds is in de loop van 2018 de heer mr. J.J.M. van Gessel van Witteveen+Bos aangesteld. De compliance officer treedt onafhankelijk van het bestuur op.

De voornaamste taken van de compliance officer omvatten:

- Onafhankelijk toezicht op de naleving van de gedragscode;
- Onafhankelijk toezicht op de naleving van wettelijke regelingen.

De taken leiden onder meer tot het toetsen van de naleving van wet- en regelgeving met betrekking tot onder andere koersgevoelige informatie en privé-effectentransacties door het bestuur en de medewerkers van het pensioenfonds. De compliance officer zal met ingang van 2023 jaarlijks een verslag maken van zijn monitoring activiteiten.

3.2.10 Diversiteit bestuur en overige gremia

Het bestuur bestaat per 31 december 2022 uit vijf mannen en het verantwoordingsorgaan uit drie mannen. De beleggingsadviescommissie bestaat per 31 december 2022 uit een man en een vrouw en de visitatiecommissie uit twee mannen en een vrouw. Het bestuur blijft ernaar streven om binnen de organen van het fonds een zo goed mogelijke afspiegeling van het deelnemersbestand te bewerkstelligen. Het bestuur zet zich in om in alle organen van het fonds zowel leden van onder als boven de leeftijd van 40 jaar te benoemen en ook minstens een vrouw. In 2022 is een bestuurslid benoemd onder de leeftijd van 40 jaar.

3.3 Governance-aspecten

3.3.1 Code pensioenfondsen

Het bestuur van het fonds heeft in 2022 opnieuw de naleving van de normen van de Code geïnventariseerd. Zaken die om nadere uitvoering vroegen zijn inmiddels opgepakt door het bestuur. Het bestuur toont hiermee aan dat het een verantwoord bestuursbeleid voert. Het pensioenfonds past de normen van de Code vrijwel volledig toe. Door het bestuur is nagegaan in hoeverre in 2022 voldaan wordt aan de Code volgens het principe van "pas toe of leg uit". De bevindingen zijn hieronder per thema uit de Code weergegeven.

<i>Thema's in Normen Code Pensioenfondsen 2018</i>	<i>Aanbeveling nummer</i>	<i>Toelichting</i>
Vertrouwen waarmaken	1 t/m 9	- geen afwijkingen
Verantwoordelijkheid nemen	10 t/m 14	- geen afwijkingen
Integer handelen	15 t/m 22	- geen afwijkingen
Kwaliteit nastreven	23 t/m 30	- geen afwijkingen
Zorgvuldig benoemen	31 t/m 32 33 34 35 t/m 39 40	- geen afwijkingen - er is meer diversiteit ten aanzien van leeftijd bereikt in het bestuur door de benoeming van een bestuurslid, jonger dan 40 jaar. Bij nieuwe vacatures voor het bestuur zal bijzondere aandacht aan diversiteit worden besteed. In de beleggingsadviescommissie en in de visitatiecommissie zijn zowel vrouwen als mannen opgenomen - ten aanzien van zittingstermijnen voor bestuursleden hanteert het fonds een ten opzichte van de Code afwijkend beleid. Voor de continuïteit en het waarborgen van voldoende geschiktheid mogen leden vaker worden herbenoemd dan twee keer - geen afwijkingen - de statuten kennen nog geen schorsingsprocedure; deze zal bij de volgende herziening van de statuten worden meegenomen
Gepast belonen	41 t/m 45	- geen afwijkingen
Toezicht houden en inspraak waarborgen	46 t/m 57	- geen afwijkingen
Transparantie waarborgen	58 t/m 65	- geen afwijkingen

Het bestuur voldoet aldus grotendeels aan de Code Pensioenfondsen. Waar het afwijkt doet het dit met een onderbouwing.

3.3.2 Deskundigheidsbevordering

Het bestuur zorgt voor geschiktheid, complementariteit en continuïteit binnen het bestuur. Het bestuur toetst de geschiktheid van de bestuursleden bij het aantreden en gedurende het bestuurslidmaatschap. Hiertoe is voor elke bestuursfunctie een profielschets opgesteld. Nieuwe bestuursleden nemen deel aan een basis- en verdiepende cursus op het gebied van het besturen van een pensioenfonds. Daarnaast vindt verdieping en uitbreiding plaats door het lezen van vakliteratuur en het volgen van seminars en voorlichtingsbijeenkomsten. Nieuwe leden van het verantwoordingsorgaan volgen opleidingen op pensioengebied en bezoeken de bijeenkomsten die de Pensioenfederatie voor verantwoordingsorganen faciliteert.

3.3.3 Toezichthouder

Het bestuur is niet bekend met overtredingen van wet- en regelgeving door het fonds. Aan het pensioenfonds zijn in het afgelopen jaar geen dwangsommen en boetes opgelegd.

3.3.4 Beloningsbeleid

Het Pensioenfonds heeft geen medewerkers in dienst. De bestuursleden ontvangen voor hun werkzaamheden geen vergoeding van het pensioenfonds.

Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op (voormalige) bestuurders. Alleen de bestuurders die werknemer zijn van één van de bij het fonds aangesloten ondernemingen, nemen deel aan de pensioenregeling van het fonds op basis van de voorwaarden in het pensioenreglement.

3.4 Resultaatdeling / toeslagbeleid

Per 1 januari 2022 is geen resultaatdeling toegekend. Per 22 december 2022 is de resultaatdeling vervangen door een toeslagbeleid met als toeslagmaatstaf de CPI-alle huishoudens oktober-oktober. Het toekennen van eventuele toeslagen is afhankelijk van de financiële positie van het fonds. Voordat toeslagen kunnen worden verleend dient de beleidsdekkingsgraad hoger te zijn dan 110 %. De toeslagverlening is voorwaardelijk en er bestaat geen recht op toeslagen. In de premie is geen opslag voor toeslagverlening opgenomen. Er bestaat voor de langere termijn geen enkele zekerheid of en in hoeverre verhogingen zullen worden verleend. Per 1 januari 2023 is een toeslag van 5 % verleend voor zowel de actieve deelnemers als voor de overige deelnemers. Deze toeslag is al verwerkt in de dekkingsgraad van eind 2022.

3.5 Herverzekeringsbeleid

Ten behoeve van het overlijdensrisico van de actieve deelnemers met een partner worden jaarlijks de 1-jarige risicokapitalen voor levenslang en tijdelijk partnerpensioen op risicobasis herverzekerd bij een externe, onder toezicht van DNB staande verzekeringsmaatschappij. Hierbij wordt gebruik gemaakt van een eigen behoud van € 250.000 overlijdensrisicokapitaal per deelnemer. Het risicokapitaal is gelijk aan de contante waarde van een direct ingaand nabestaandenpensioen, verminderd met de ten behoeve van de betreffende deelnemer aanwezige voorziening voor ouderdoms- en nabestaandenpensioen. De risicokapitalen worden op basis van de DNB-rekenrente vastgesteld door Appel Pensioenuitvoering en gecontroleerd door de adviserend actuaaris van het pensioenfonds.

3.6 Financiële paragraaf

Samenvatting van de financiële positie van het fonds en ontwikkelingen gedurende het jaar:

(* € 1.000)	Pensioen- vermogen	Technische voorzieningen	Dekkings- graad
Stand per 31 december 2021	206.564	194.279	106,3%
Beleggingsresultaten	-49.502		
Premiebijdragen	11.152	11.632	
Uitkeringen	-2.302	-2.338	
Waardeoverdrachten	-1.806	-1.842	
Pensioenuitvoeringskosten	-465		
Rentewijziging		-67.032	
Wijziging grondslagen		1.145	
Toeslagverlening		6.731	
Overige	7	-568	
Stand per 31 december 2022	163.648	142.007	115,2%

De verandering in de dekkingsgraad is voornamelijk het gevolg van renteverandering, rendement op beleggingen, wijziging van de grondslagen en de toeslagverlening, in mindere mate het resultaat op premie.

Het saldo van baten en lasten over de afgelopen jaren kan als volgt worden geanalyseerd:

(* € 1.000)	2022	2021	2020	2019	2018
Premieres resultaat	-1.487	-1.044	1.076	1.713	1.435
Interestresultaat	18.514	20.010	-10.902	-5.569	-10.148
Toeslagverlening	-6.731	-	-	-	-
Wijziging grondslagen	-1.145	156	5.327	-	1.313
Overig resultaat	205	-493	-538	515	-559
Resultaat	9.356	18.629	-5.037	-3.341	-7.959

Bij het waarderen van de verplichtingen is de door DNB vastgestelde rentetermijnstructuur van 31 december 2022 gehanteerd. Deze is voor 50% gebaseerd op de UFR-methodiek in lijn met Commissie UFR 2014 en voor 50% op de UFR-methodiek zoals voorgesteld door de commissie Parameters 2019:

- UFR-methode (Commissie UFR 2014): In deze methode wordt vanaf looptijd 20 jaar toegegroeid naar het vastgestelde UFR-niveau (bepaald door het 120-maandsgemiddelde van de twintigjaars forward rate). Per 31 december 2021 bedroeg deze 1,5%. Ultimo 2022 is deze afgenomen naar 1,4%.
- UFR-methode (Commissie Parameters 2019): In deze methode wordt vanaf looptijd 30 jaar toegegroeid naar het vastgestelde UFR-niveau (bepaald door het 120-maandsgemiddelde van de dertigjaars forward rate). Per 31 december 2021 bedroeg deze 1,3%. Ultimo 2022 is deze afgenomen naar 1,1%. De nieuwe UFR-methode sluit dichterbij de actuele rente zoals deze uit de markt kan worden afgeleid dan de oude UFR-methode (gelet op het latere moment van toegroei en overigens ook een lagere snelheid van toegroei).

3.7 Uitvoeringskosten

(* € 1.000)	2022	2021
Administratieve uitvoeringskosten	535	511
In euro's per deelnemer	382	374
Vermogensbeheerkosten excl. transactiekosten	257	277
In aantal basispunten over het gemiddeld belegd vermogen	14,0	14,0
Totale kostenratio (administratieve uitvoering en vermogensbeheer)		
In aantal basispunten over het gemiddeld belegd vermogen	44	40
Transactiekosten	43	48
In aantal basispunten over het gemiddeld belegd vermogen	2,4	2,4
Gemiddeld belegd vermogen	181.681	197.667
Rendement beleggingen voor vermogensbeheerkosten	-24,49%	2,46 %
Rendement beleggingen na vermogensbeheerkosten	-24,64%	2,30 %

In de onderstaande paragrafen worden de kosten verder toegelicht.

Administratieve uitvoeringskosten

De administratieve uitvoeringskosten bestaan onder meer uit de kosten voor de administratie, actuaris, advies, accountant, automatisering en toezicht. De totale uitvoeringskosten in 2022 bedragen EUR 535k (2021: EUR 511k). Dit is inclusief de kosten van de directeur pensioenbureau, die worden gedragen door de werkgever. Er zijn geen administratieve uitvoeringskosten (kosten van pensioenbeheer) toegerekend aan kosten van vermogensbeheer.

De stijging van de administratieve uitvoeringskosten kan verklaard worden door:

- een daling van de governance kosten doordat er in 2022 minder kosten zijn gemaakt voor opleiding van het bestuur (EUR 7k);
- een toename van de kosten voor het pensioenbeheer (EUR 13k) door extra kosten voor personeel, drukwerk en de pensioenuitvoeringsorganisatie;
- een toename van de advieskosten per saldo met EUR 17k ten opzichte van het voorgaande boekjaar, vooral door extra adviesvragen in 2022 voor de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel (EUR 15K) en de aanpassing van het toeslagbeleid (EUR 24K) vergeleken met de extra adviesvraag in 2021 voor het deelnemersonderzoek (EUR 21K).

De kosten per deelnemer zijn sterk afhankelijk van de schaalgrootte van een pensioenfonds en het geboden serviceniveau. Daarom is de vergelijking met andere pensioenfondsen lastig. Het bestuur is van oordeel dat de hoogte van de administratieve uitvoeringskosten - gezien de relatief kleine omvang van het fonds - alleszins acceptabel is ¹.

Vermogensbeheerkosten

Het totaal van de kosten voor vermogensbeheer inclusief transactiekosten in 2022 bedraagt EUR 300k, circa EUR 25k minder dan in 2021.

Het bestuur is van oordeel dat door de keuze voor passief vermogensbeheer - ondanks dat de omvang van het belegd vermogen relatief beperkt is - de vermogensbeheerkosten laag zijn².

(* € 1.000)	2022	% van het gemiddeld belegd vermogen	2021	% van het gemiddeld belegd vermogen
Advieskosten en bewaarloon	38	0,02%	37	0,02%
Vermogensbeheerkosten	219	0,12%	240	0,12%
Transactiekosten	43	0,02%	48	0,02%
Totaal	300	0,17%	325	0,16%

De totale vermogensbeheerkosten inclusief transactiekosten zijn 0,17 %.

Uit de volgende tabel blijkt duidelijk het verschil in kosten tussen de verschillende beleggingscategorieën.

(* € 1.000)	Gemiddeld belegd vermogen	Vermogensbeheerkosten	Performance gerelateerde vergoedingen	Totaal
Aandelen	64.623	72	-	72
Vastrentende waarden				
Staatobligaties	94.122	94	-	94
Hypothecaire leningen	22.936	53	-	53
Advieskosten		38	-	38
Totaal	181.681	257	-	257

¹ In de Bell Kostenbenchmark 2022 zijn de gemiddelde uitvoeringskosten van Pensioenfonds Witteveen+Bos in de periode 2019-2021 met EUR 405 per deelnemer lager dan het gemiddelde van EUR 494 voor de peer group.

² In de Bell Kostenbenchmark 2022 zijn de gemiddelde vermogensbeheerkosten, inclusief transactiekosten, van Pensioenfonds Witteveen+Bos in de periode 2019-2021 met 0,14 % lager dan het gemiddelde van 0,31 % voor de peer group.

Er is geen sprake van prestatie gerelateerde vergoedingen. Er wordt belegd in indexbeleggingsfondsen van Vanguard en het hypothekefonds van Syntrus Achmea. Vanguard en Syntrus Achmea berekenen geen prestatie gerelateerde vergoedingen.

Transactiekosten

Voor instappen in- en uitstappen bij de beleggingsfondsen zijn geen transactiekosten door Vanguard (door toepassing van een swingprice) en Syntrus Achmea in rekening gebracht. Wel zijn er transactiekosten binnen de beleggingsfondsen van Vanguard.

Aansluiting met jaarrekening

De toelichting op de vermogensbeheerkosten in het bestuursverslag wijkt op onderdelen af van de kosten zoals gepresenteerd in de jaarrekening. De toelichting in het bestuursverslag houdt rekening met de Aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie. In de jaarrekening zijn de kosten verantwoord overeenkomstig de Richtlijnen van de Raad voor de Jaarverslaggeving.

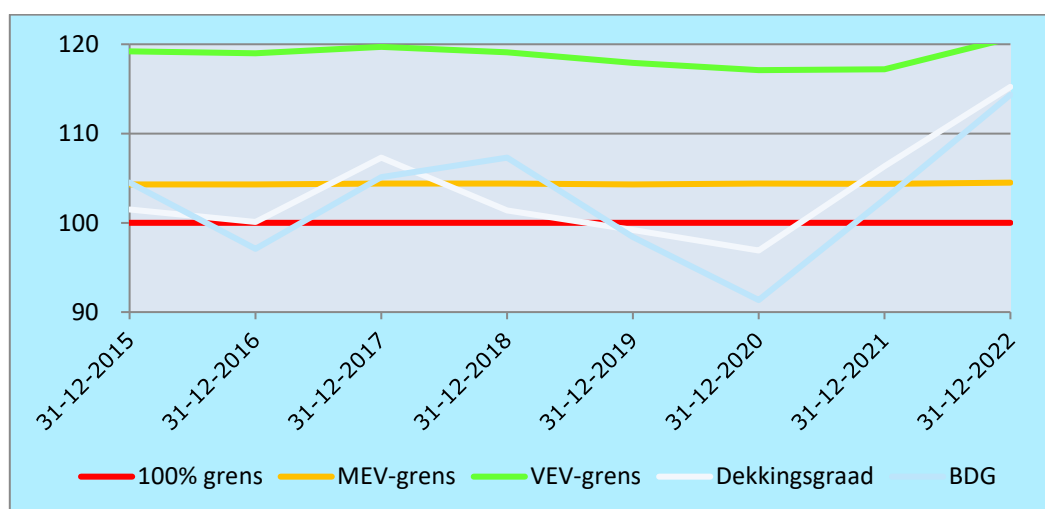
In de volgende tabel is de aansluiting tussen de vermogensbeheerkosten zoals gepresenteerd in het bestuursverslag en de kosten zoals opgenomen in de jaarrekening weergegeven:

(* € 1.000)	Vermogensbeheerkosten	Performance gerelateerde vergoedingen	Transactiekosten
Advies kosten en Bewaarloon	38	-	-
Overige kosten ¹	219	-	43
Totale vermogensbeheerkosten en transactiekosten	257	-	43
Kosten opgenomen in de jaarrekening ²	-137	-	-
Kosten gesaldeerd met indirecte beleggingsopbrengsten	394		43

De administratieve uitvoeringskosten zoals opgenomen in het bestuursverslag sluiten niet aan op de kosten in de jaarrekening. Hier betreft het verschil de kosten van de directeur pensioenbureau, die worden gedragen door de werkgever.

3.8 Financiële positie en herstelplan (nFTK)

In de periode 2015-2022 hebben de beleidsdekkingsgraad, de dekkingsgraad, het vereist eigen vermogen en het minimaal vereist eigen vermogen zich als volgt ontwikkeld:

¹ De overige kosten betreffen de werkelijke vermogensbeheerkosten binnen de Vanguard fondsen en het Syntrus Achmea fonds.

² De positieve post kosten vermogensbeheer wordt veroorzaakt door de korting op de kosten binnen de fondsen van Vanguard.

Toeslagverlening

De toeslagmaatstaf voor het afgelopen jaar bedroeg 14,3 %. Vanwege de wettelijke regels voor toekomstbestendig indexeren is conform het toeslagbeleid de toeslag per 1 januari 2023 1,3 %. Op basis hiervan heeft het bestuur besloten om per 1 januari 2023 een toeslag te verlenen van 1,3 %.

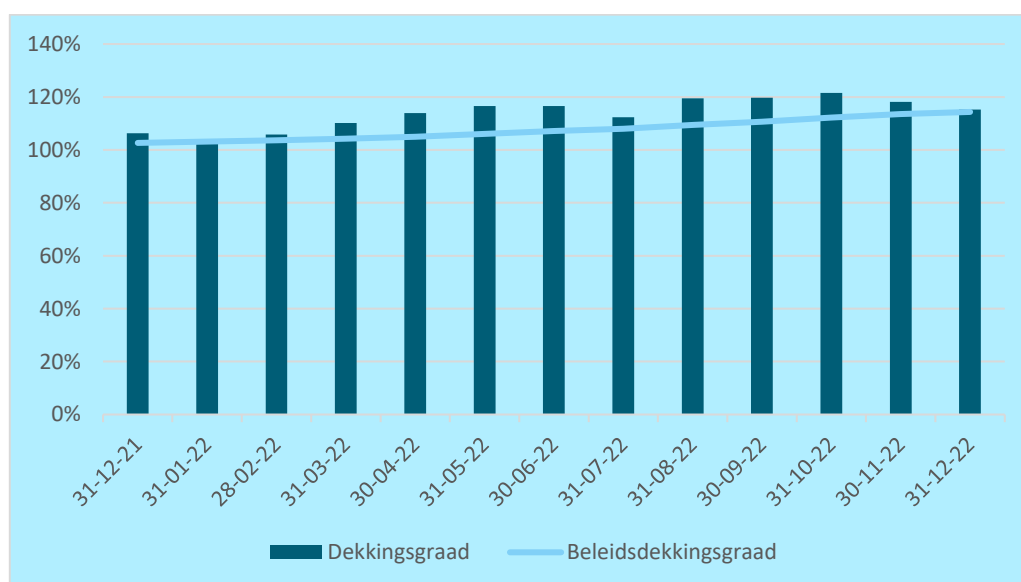
Ook heeft het bestuur - na een positief advies van het verantwoordingsorgaan - besloten om gebruik te maken van de tijdelijke mogelijkheid die de wet biedt voor extra toeslagverlening. Op basis hiervan heeft het bestuur besloten om per 1 januari 2023 een extra toeslag van 3,7 % te verlenen. In totaal is hiermee een toeslag verleend van 5 % per 1 januari 2023. Deze toeslagverlening is verwerkt in de dekkingsgraad per einde 2022.

Beleidsdekkingsgraad

Onder het nFTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen. Per 31 december 2022 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 114,3 % (2021: 102,6 %).

Om de juistheid van de maandelijkse berekening van de dekkingsgraad en beleidsdekkingsgraad te waarborgen, zijn de interne beheersmaatregelen versterkt door de toevoeging van dit proces aan de ISAE3402-II verklaring van de pensioenadministrateur.

Onderstaande grafiek geeft de maand-op-maand-ontwikkeling aan van de dekkingsgraad en beleidsdekkingsgraad.

De dekkingsgraad en beleidsdekkingsgraad worden maandelijks gepubliceerd op de website.

Minimaal vereist eigen vermogen, vereist eigenvermogen en herstelplan

Het minimaal vereist eigen vermogen bedraagt per 31 december 2022 104,5 %.

Het vereist eigen vermogen per bedraagt 31 december 2022 120,7 %. Het vereist eigen vermogen per 31 december 2021 bedroeg 117,2 %.

Per 31 december 2021 was de beleidsdekkingsgraad van pensioenfonds Witteveen+Bos 106,3 % en lag daarmee onder het vereist eigen vermogen. Omdat er sprake is van een reservetekort was het fonds verplicht uiterlijk 1 april 2022 een actualisatie van het herstelplan in te dienen bij DNB.

Het fonds heeft op 29 maart 2022 een herstelplan verstuurd naar DNB. De toezichthouder heeft het herstelplan goedgekeurd. In het herstelplan heeft het fonds aangegeven welke maatregelen worden ingezet om binnen 10 jaar het vereist eigen vermogen te behalen. Bij het opstellen van het herstelplan heeft het bestuur zich laten ondersteunen door externe adviseurs en is het voorgenomen beleggingsbeleid afgestemd met de beleggingsadviescommissie. De belangrijkste maatregel uit het herstelplan is:

- ✓ Geen of beperkte toeslagverlening tot het vereist eigen vermogen is bereikt.

In het herstelplan is geen maatregel tot korten van pensioenaanspraken opgenomen. Een eventuele korting mag ineens of verspreid over maximaal 10 jaar worden verwerkt. Dit is vooralsnog niet van toepassing. Het herstelplan wordt periodiek geactualiseerd.

3.9 Haalbaarheidsonderzoek

De haalbaarheidstoets geeft inzicht in de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden.

In 2015 is de (lange termijn) risicohouding vastgelegd door ondergrenzen voor het pensioenresultaat te bepalen. Het verwachte pensioenresultaat wordt vervolgens elk jaar aan deze grenzen getoetst.

In 2015 zijn de ondergrenzen voor de mediaan en de relatieve afwijking vastgesteld op respectievelijk 60 % en 42 % vanuit de feitelijke financiële positie. Op basis van de meting per 1 januari 2022 bedraagt het resultaat 77,6% respectievelijk 32,90% waarmee de uitkomsten van de jaarlijkse haalbaarheidstoets voldoen aan de vastgestelde ondergrenzen.

3.10 Beleggingen

Oorlog, torenhoge inflatie en de sterkste rentestijging sinds jaren

Het jaar 2022 werd volledig gedomineerd door de gevolgen van de inval van Rusland in Oekraïne. Aanvankelijk zorgde dit voor een enorme stijging van de prijzen van olie en gas als gevolg van sancties en het beperken van de toevoer van Russische olie en gas. Hierdoor liep inflatie in Amerika en Europa al snel op tot ongekende niveaus. De Nederlandse inflatie liep op tot ruim 14 % in september en zwakte iets af eind november tot bijna 10 %.

Centrale banken lieten als reactie hierop met stappen van zelfs 0,75 % de beleidsrente stijgen tot 2 % in de eurozone en 4,25 % - 4,5 % in Amerika, om het inflatierisico tegen te gaan en om in het licht van een onverminderd sterke arbeidsmarkt een loon-prijsspiraal te voorkomen. Voor de eurozone betekende dit het einde van de negatieve rente. De oplopende beleidsrente had een opdrijvend effect op de gehele rentecurve. De 30-jarige swaprente liep circa 2 % uit tot ruim 2,5 % Vooral de toelichting van de centrale banken bij de rentestijging dat de rente verhoogd wordt tot het moment dat de inflatie daalt tot het target niveau van rond de 2 %, deed de angst voor een wereldwijde recessie toenemen, waarop grondstofprijzen waaronder metalen maar ook olie en gas daalden. De laatste tot ongeveer de niveaus van begin van het jaar.

Was Covid vorig jaar mondiaal steeds verder uit het nieuws gedrukt, het was in China een majeur issue met zware lockdowns waarbij grote delen van de economie stil lagen.

Hoge inflatie, stijgende rente en een vertragende economie waren een dramatische cocktail voor de financiële markten

Wereldwijd daalden aandelen van ontwikkelde landen met ruim 12 %, waarbij Amerika, zwaar gewogen in technologie, de slechtste regio was met -14,4 %. De Europese markt die het meest getroffen is door de oorlog in Oekraïne daalde met circa 9 %. De wereldwijde aandelen, volledig afgedekt voor valutarisico, daalden 17,8 %, voornamelijk vanwege de sterkere Amerikaanse dollar die 6 % steeg.

Emerging markets aandelen daalden met ruim 14 %, waarbij Chinese aandelen als gevolg van de lockdowns met 18 % daalden, terwijl de Latijns Amerikaanse markten goed lagen en Brazilië zelfs 22 % steeg.

Op de vastrentende markten deden de gestegen rente en de oplopende spreads, als gevolg van de toegenomen kans op inflatie en recessie, weinig goeds. Zo behaalden hypotheke een sterk negatief rendement van -13,7 %.

Beleggingsmix

De strategisch na te streven portefeuillesamenstelling bestaat uit 68,5 % vastrentende waarden en 31,5 % aandelen en een strategische renteafdekking van circa 35 % op marktwaarde. De netto middelen die met name beschikbaar komen uit de premieafdrachten, worden in dezelfde verhouding 68,5 % / 31,5 % (vastrentende waarden/aandelen) ingezet. Daarbij geldt een bandbreedte van plus en min 10 % voor vastrentende waarden en een bandbreedte van plus of min 5 % voor aandelen.

De strategische beleggingsmix en de realisatie kunnen als volgt worden samengevat:

(* € 1.000)	Strategische allocatie	Feitelijke allocatie per 31 december 2022	
	%	%	Euro
Vastrentende waarden	68,5 %	65,6 %	104.954
Aandelen	31,5 %	34,4 %	55.066

Beleggingsstijl

Het fonds voert waar mogelijk een passieve beleggingsstijl. Dat wil zeggen dat zal worden getracht een rendement te behalen gelijk aan de gekozen benchmark-indices. Dit geldt voor alle beleggingen behalve hypotheke.

Vermogensbeheerders

De beleggingen zijn ondergebracht bij beleggingsfondsen van de vermogensbeheerders Vanguard (staatsobligaties en aandelen) en Syntus Achmea (hypotheke).

Beleggingsrendement 2022

Het beleggingsrendement (na kosten) naar de verschillende beleggingscategorieën ziet er als volgt uit:

	Rendement	Benchmark
Vastrentende waarden		
- 20+	- 39,9 %	- 39,8 %
- Euro Gov	- 18,3 %	- 18,2 %
- Hypotheke	- 16,1 %	- 16,1 %
Aandelen		
- Wereld	- 18,1 %	- 17,2 %
- Opkomende markten	- 15,1 %	- 14,7 %
Totaal (samengesteld)	- 24,5 %	- 24,2 %

Maatschappelijk verantwoord beleggen en stemgedrag

Het Pensioenfonds houdt bij het beleggen rekening met verantwoord beleggingsbeleid. Het gaat bij de beleggingskeuzes om een goed én verantwoord rendement. Daarom besteedt het Pensioenfonds waar nodig en mogelijk in het beleggingsbeleid aandacht aan ecologische, sociale en governance (ESG) onderwerpen. Het Pensioenfonds is van mening dat rekening houden met ESG-onderwerpen in het beleggingsproces op de langere termijn bijdraagt tot een beter rendement. Het bestuur zal hierbij gebruik maken van de dienstverlening van de uitbesteders.

Voor het verantwoord beleggen beleid hanteert het Pensioenfonds een internationaal geaccepteerd raamwerk voor verantwoord ondernemen, namelijk het Global Compact van de Verenigde Naties (UN Global Compact).

Het Pensioenfonds houdt geen rekening met de belangrijkste ongunstige effecten in de zin van artikel 4 van de Verordening (EU) 2019/2088 van 27 november 2019 betreffende informatieverstrekking over duurzaamheid in de financiële dienstensector (SFDR). Het Pensioenfonds heeft een heroverweging gemaakt na publicatie van de technische details (Regulatory Technical Standards, RTS) en besloten om dit niet te wijzigen. Het Pensioenfonds classificeert haar pensioenregeling niet als een duurzaam product dat ecologische of sociale kenmerken promoot, waarbij gedeeltelijk in duurzame producten wordt belegd. De pensioenregeling valt daarmee onder artikel 6 van de SFDR.

3.11 Pensioenparagraaf

Het pensioenreglement is aangepast aan de gewijzigde pensioenregeling per 1 januari 2022.

Kenmerken regeling

In het boekjaar 2022 is het opbouwpercentage verhoogd van 1,275 % (in 2021) naar 1,41% als gevolg van het gewijzigde premiebeleid. Voor 2023 is het opbouwpercentage iets verlaagd naar 1,39%.

De totale premiebijdrage voor 2022 bedraagt 27,6%. In 2022 is de volledige 27,6% aangewend voor de opbouw.

De kenmerken van de regeling per 1 januari 2022 zijn als volgt:

Onderwerp	Regeling
Pensioensysteem	Collectieve opbouwregeling met resultaatdeling
Toetredingsleeftijd	21 jaar.
Pensioenrichtleeftijd	De datum waarop de deelnemer de 67-jarige leeftijd bereikt.
Pensioensalaris	Het vaste jaarsalaris op basis van een voltijds dienstverband per 1 januari inclusief vakantietoeslag. Het pensioensalaris bedraagt maximaal EUR 114.866.
Pensioengrondslag	De pensioengrondslag is gelijk aan het pensioensalaris verminderd met de franchise. Bij deeltijders wordt hierop het deeltijdpercentage verrekend.
Pensioendatum	De datum waarop de deelnemer de AOW-gerechtigde leeftijd of de 67-jarige leeftijd bereikt.
Franchise	De franchise bedraagt per 1 januari 2022 EUR 17.000. Per 1 januari van ieder volgend jaar wordt de franchise aangepast met de trendmatige verhoging zoals toegepast bij Witteveen+Bos.
Ouderdomspensioen	Per jaar wordt 1,41 % van de pensioengrondslag opgebouwd. De hoogte van de opbouw wordt jaarlijks vastgesteld afhankelijk van de kostendekkendheid van de premie.
Partnerpensioen	Het partnerpensioen bedraagt 70 % van het behaalbare ouderdomspensioen gerekend met een vast opbouwpercentage van 1,875 % van de periode gerekend tussen pensioendatum en overlijdensdatum.
Tijdelijk partnerpensioen	Het tijdelijk partnerpensioen op risicobasis bedraagt een vast bedrag van EUR 10.500 plus 15 % van het pensioensalaris. Bij deeltijders wordt hierop het deeltijdpercentage toegepast.
Keuzemogelijkheden uitruil	De pensioenregeling kent diverse uitruilmogelijkheden: <ul style="list-style-type: none"> - (gedeeltelijk) vervroegen pensioendatum; - omzetten van partnerpensioen in ouderdomspensioen; - omzetten van ouderdomspensioen in partnerpensioen; - variabele pensioenuitkering.
Wezenpensioen	14 % van het ouderdomspensioen; verdubbeling vindt plaats indien de deelnemer geen partner had, of de partner overlijdt.
Premie	De premie bedraagt 27,6% van de pensioengrondslag. Hiervan is in 2022 27,6% beschikbaar voor opbouw.
Premievrijstelling bij Arbeidsongeschiktheid	De premievrijstelling is afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid in het kader van de WIA: mate ongeschiktheid <ul style="list-style-type: none"> - 0 - 80 % arbeidsongeschikt => geen premievrijstelling - 80 % of meer arbeidsongeschikt => 100 % premievrijstelling - De pensioenopbouw wordt voortgezet tot aan de pensioendatum op basis van ongewijzigde pensioengrondslag op het moment van arbeidsongeschiktheid.

Onderwerp	Regeling
Toeslagverlening	Afhankelijk van de financiële positie van het fonds kan het bestuur na advies van de actuaris besluiten tot het verhogen van de tot dan toe opgebouwde aanspraken.
Korting	<p>Indien het fonds zich in een situatie van reserve- of dekkingstekort bevindt, stelt het fonds een herstelplan op.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Indien de sturingsmiddelen om het reservetekort naar verwachting binnen 10 jaar te herstellen onvoldoende zijn, is het fonds gerechtigd alle aanspraken en rechten te korten. De korting wordt uitgesmeerd over een periode van 10 jaar, De korting is het eerste jaar onvoorwaardelijk, de jaren daarna zijn voorwaardelijk en worden jaarlijks opnieuw getoetst. - Indien de sturingsmiddelen om het dekkingstekort naar verwachting binnen 5 jaar te herstellen onvoldoende zijn, is het fonds gerechtigd alle aanspraken en rechten te korten.

Samenstelling zuiver kostendekkende premie en feitelijke premie:

(* € 1.000)	
1. Actuarieel benodigde koopsom voor pensioenopbouw en risicodekking tijdens het boekjaar in verband met de aangroei van pensioenverplichtingen	12.225
2. Opslag voor het bij de aangroei van pensioenverplichtingen behorende vereist eigen vermogen	2.103
3. Opslag voor de bij de aangroei van de pensioenverplichtingen behorende uitvoeringskosten	390
4. Actuarieel benodigde premie met betrekking tot de voorwaardelijke onderdelen van de pensioenregeling (met inachtneming van de geformuleerde ambitie en de afgesproken wijze van financieren)	0
5. Zuiver kostendekkende premie = 1 + 2 + 3 + 4	14.718
6. Bijdrage aan herstel van de dekkingsgraad	-3.566
7. Feitelijke premie = 5 + 6	11.152

In 2021 heeft het bestuur het premiebeleid aangepast. Vanaf 2022 is de minimale premiedekkingsgraad gewijzigd van de beleidsdekkingsgraad per jaareinde naar de vaste waarde van 80 %. Met deze aanpassingen zijn de belangen tussen actieven en inactieven evenwichtig afgewogen. Deze wijzigingen leiden per saldo tot een hogere opbouw voor de deelnemers, maar een lagere bijdrage op herstel van de dekkingsgraad. Het nieuwe premiebeleid gaat in vanaf 2022.

Mutatieoverzicht deelnemers

	Actief	Slaper	Pensioen-gerechtigd	Totaal
Stand per 1 januari 2022	1.178	1.137	190	2.505
Nieuwe deelnemers	135			
Hertoetreding	7	-7		
Ontslag	-116	116		
Waardeoverdracht/afkoop		-213		
Ingang pensioen	-2	-11	13	
Overlijden		-2	-3	
Expiratie				
Overige oorzaken				
Stand 31 december 2022	1.202	1.020	200	2.422

Mutatieoverzicht Pensioengerechtigden

	OP	PP	WZP	Totaal
Stand per 1 januari 2022	139	44	7	190
Ingang pensioen	13			
Overlijden		-3		
Waardeoverdracht / afkoop				
Stand 31 december 2022	152	41	7	200

3.12 Actuariële paragraaf

Actuariële analyse

De actuariële analyse van het saldo van baten en lasten kan als volgt worden weergegeven:

(* € 1.000)	2022	2021
Premieresultaat		
Premiebijdragen	11.152	8.553
Pensioenopbouw	-11.632	-8.681
Dekking voor premievrijstellingsrisico en directe kosten in premie	-683	-602
Risicokoopsom	-324	-314
Interestresultaat		
Directe beleggingsopbrengsten	529	339
Indirecte beleggingsopbrengsten	-50.168	4.298
Kosten vermogensbeheer	137	214
Benodigde interest	984	1.116
Mutatie TV door reguliere wijziging RTS inclusief driemaandsmiddeling	67.032	14.043
Overig resultaat		
Invaliditeit (IBNR)	107	-210
Resultaat op sterfte	330	-80
Resultaat op langlevens	-920	-515
Resultaat op kortlevens	616	289
Wijziging grondslagen	-1.145	156
Toeslagverlening	-6.731	
Overige resultaten	72	23
Saldo van baten en lasten	9.356	18.629

Kostendekkende premie

(* € 1.000)	2022	2021
Zuiver kostendekkende premie	14.718	11.139
Gedempte kostendekkende premie	11.015	7.866
Ontvangen (feitelijke) pensioenpremie	11.152	8.553

Op grond van de actuariële analyse kan worden vastgesteld dat er sprake is van een kostendekkende premie ten opzichte van de gedempte kostendekkende premie.

Rol en bevindingen van de certificerend actuaris

De certificerend actuaris heeft de opdracht om vast te stellen dat het fonds voldoet aan de vereisten vanuit artikel 126 tot en met 140 PW.

Aanbevelingen

Naar aanleiding van onze controlewerkzaamheden hebben wij een aantal zaken geconstateerd die wij graag onder de aandacht van het bestuur brengen. Wij hebben bij deze punten tevens de prioriteit aangegeven. Hierbij is de volgende gedachtenlijn gevolgd:

- *Hoog*: geeft aan dat naar onze mening de aanbeveling met voorrang zou moeten worden opgevolgd in verband met strijdigheid met de wetgeving, dan wel dat niet opvolging een substantieel risico voor het fonds kan inhouden;
- *Gemiddeld*: geeft aan dat naar onze mening opvolging vereist is, maar niet noodzakelijk met voorrang;
- *Laag*: geeft aan dat opvolging niet vereist is, maar naar onze mening wel gewenst.

Het betreft de volgende opmerkingen/ aanbevelingen.

Actuariële grondslagen

- De kostenvoorziening wordt op basis van de ABTN voor het eerst eind 2024 weer geëvalueerd. In het certificeringsrapport over boekjaar 2021 hebben wij aanbevolen om de kostenvoorziening eerder te evalueren, in verband met de forse verhoging van de prijsinflatie. Wij hebben begrepen dat het bestuur voorts nog geen reden ziet tot eerdere evaluatie omdat voor de vaststelling van de kostenvoorziening wordt uitgegaan van liquidatie waardoor het inflatie-effect relatief beperkt blijft. Wij merken op dat door inflatie ook de uitvoeringskosten bij verzekeraars zijn toegenomen. Wij zouden daarom graag zien dat toch eerder dan eind 2024 een tussentijdse toetsing wordt gedaan. Wat ons betreft kan als tussentijdse toetsing worden volstaan met een light analyse, waarbij het eerstvolgende reguliere onderzoek plaatsvindt conform fondsbeleid. (*Prioriteit: hoog*)
- In 2021 heeft het pensioenfonds onderzoek gedaan naar actuariële grondslagen (onder meer partnerfrequenties en leeftijdsverschil). Op basis van de ABTN vindt de eerstvolgende actualisatie eind 2026 plaats. In beginsel kunnen wij ons vinden in deze frequentie. Wij hebben echter ook begrepen dat het pensioenfonds voornemens is om in te varen in de nieuwe pensioenregeling (WTP), waarbij het voorlopige voornemen is om dit in 2025 te doen. Wij geven in overweging om een nieuwe actualisatie van de grondslagen uit te voeren voorafgaand aan het invaren. (*Prioriteit: gemiddeld*)
- In het verlengde van bovenstaande geven wij in overweging om – wanneer het pensioenfonds prognoses maakt in het kader van de WTP – te beoordelen in hoeverre demografische grondslagen (zoals ontslag- en arbeidsongeschiktheidskansen en carrièrestijging) nog actueel zijn. Deze kansen kunnen in prognoseberekeringen significante invloed hebben uitkomsten. (*Prioriteit: gemiddeld*)

Prudent Person

- **ALM-studie**
Op basis van de ABTN wordt de ALM in beginsel eens in de drie jaar uitgevoerd. Aangezien de laatste ALM langer dan drie jaar geleden is uitgevoerd vragen wij hiervoor de aandacht van het bestuur. (*Prioriteit: hoog*)
- **Derivatenbeleid**
Wij bevelen aan om in het derivatenbeleid een verwijzing te maken naar de fondsprospectus(sen) waarin de bandbreedtes en kaderstellingen zijn opgenomen. (*Prioriteit: gemiddeld*)

- **Duurzaamheid**

Wet- en regelgeving rondom ESG en duurzaam beleggen ontwikkelt steeds verder. Per 2 augustus 2022 is het vanuit MIFID II regelgeving voor onder andere fiduciaire managers/ vermogensbeheerders verplicht om naast risicorendementspreferenties ook duurzaamheidspreferenties van haar klant vast te stellen. Hiermee wordt beoogd, dat adviezen en vermogensbeheerproducten van fiduciaire managers en vermogensbeheerders aansluiten bij de wensen en voorkeuren van de klant.

Uit de aangeleverde documenten hebben wij vernomen dat er in het boekjaar 2021 een deelnemersonderzoek is uitgevoerd en middels deze weg uitvraag is gedaan naar de duurzaamheidsvoorkeuren van de deelnemers. Het pensioenfonds heeft in 2022 het ESG-beleid geactualiseerd, en hierin zijn de uitkomsten van het deelnemersonderzoek verwerkt. Hieruit concluderen wij dat de voorkeuren van de deelnemers in acht zijn genomen bij de totstandkoming van het maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid.

Middels de informatieverstopping van Pensioen 123 zijn de duurzaamheidsvoorkeuren inzichtelijk. Wij raden het pensioenfonds aan door te gaan in de trend om meer te communiceren en rapporteren en ook te verwijzen naar de duurzaamheidsvoorkeuren en/of de SFDR-regelgeving op de website en niet alleen in de transparantiedocumenten rubriek. Het doel van de SFDR-wetgeving is het bieden van transparantie vanwaar wij aanbevelen om bij de communicatie van het duurzaam beleggingsbeleid nader in te gaan op de duurzaamheidsfactoren. *(Prioriteit: gemiddeld)*

Kostendekkende premie

- Wij hebben geconstateerd dat de ex-ante premieberekening en de ex-post premieberekening, wat betreft de verwerking van de diverse opslagen, niet geheel consistent zijn berekend. Hoewel de verschillen (zeer) beperkt zijn, stellen wij voor de beide premies in het vervolg op consistente wijze te (laten) berekenen. *(Prioriteit: gemiddeld)*

Opmerkingen

Compleetheid van het beleid

- De "strategische ratingverdeling" van vastrentende waarden is van belang voor het vaststellen van het VEV en speelt ook een rol bij het verwachte rendement in het herstelplan, de haalbaarheidstoets en de kostendekkende premie. In het certificeringsrapport over boekjaar 2021 hebben wij aanbevolen om een systematiek vast te leggen hoe de strategische ratingverdeling van vastrentende waarden op enig moment wordt afgeleid uit de feitelijke ratingverdeling, of om te beoordelen of het gewenst is om een strategische ratingverdeling (met bandbreedte) onderdeel te laten zijn van het strategisch beleid. Wij hebben begrepen dat dit geagendeerd staat voor de BAC vergadering van 9 mei 2023. *(Prioriteit: gemiddeld)*

Toeslagverlening

- Het pensioenfonds heeft in 2022 het toeslagbeleid gewijzigd. In het verleden was sprake van (voorwaardelijke) resultaatdeling – gefinancierd uit beleggingsrendementen – waarbij geen specifieke maatstaf werd gehanteerd. In het gewijzigde (eveneens voorwaardelijk) toeslagbeleid wordt als maatstaf de prijsindex gehanteerd en zijn toekomstige toeslagen afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds (op basis van het principe van toekomstig bestendige toeslagverlening). Ik kan mij vinden in de aanpassing van het beleid en constateer dat het beleid in lijn is (gebracht) met de wet- en regelgeving (FTK).
- Het pensioenfonds heeft begin 2023 tevens een beleid omtrent inhaalindexatie opgesteld. Vanuit mijn rol als actuariële functiehouders heb ik hier een onafhankelijke beoordeling op uitgevoerd. Dit zal tevens terugkomen in de rapportage actuariële functiehouders Q1 2023.

- Het fonds heeft in 2022 gebruik gemaakt van de versoepelde toeslagregels. Wij hebben geconstateerd dat het pensioenfonds heeft aangetoond dat voldaan is aan de voorwaarden die gesteld zijn voor de toepassing van de versoepelde toeslagregels. Wij merken volledigheidshalve op dat het fonds bij de transitie naar het nieuwe stelsel in het implementatieplan zal moeten beschrijven hoe het met de effecten van de extra toeslagverlening rekening heeft gehouden in de algehele beoordeling van de evenwichtigheid van de transitie.

Actuariële grondslagen

- In het boekjaar heeft het bestuur besloten om over te gaan naar de in september 2022 gepubliceerde nieuwe AG-prognosetafel. Daarnaast is de fondsspecifieke ervaringssterfte aangepast. De aanpassingen van de actuariële grondslagen worden in dit rapport nader toegelicht. De aanpassingen zijn sinds 31 oktober 2022 in de TV verwerkt en zijn daarmee ook verwerkt in de TV per 31 december 2022 zoals opgenomen in de jaarrekening. De effecten van deze aanpassingen op de TV kunnen wij volgen. Wij hebben het grondslagenonderzoek vanuit onze rol als actuariële functiehouders reeds in het boekjaar onafhankelijk beoordeeld.

Premiedekkingsgraad

- De ex-post premiedekkingsgraad was in 2022 gelijk aan 88% (2021: 89%). Voor 2023 is de (ex-ante) premiedekkingsgraad gelijk aan 145%. Wij merken op dat de premiedekkingsgraad voor 2023 fors is gestegen vanwege de gestegen rentetermijnstructuur.

Als het wetsvoorstel voor de Wet toekomst pensioenen voordien van kracht wordt zal voor de kostendekkende premie vanaf 2024 gebruik moeten worden gemaakt van de lagere verwachte rendementen en de hogere veronderstelde inflatie op basis van het advies van de Commissie parameters 2022. Daar staat tegenover dat de veronderstelde rendementen op vastrentende waarden, naar het zich laat aanzien, tussentijds mogen worden herijkt.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn, als geheel gezien, toereikende technische voorzieningen vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar hoger dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 (vereist eigen vermogen).

Met betrekking tot artikel 137 (voorwaardelijke toeslagverlening) merk ik op dat het pensioenfonds in 2022 gebruik heeft gemaakt van de versoepelde toeslagregels, zoals vastgelegd in het tijdelijke artikel 15c van het Besluit Financieel Toetsingskader (toeslag vanwege voorgenomen transitie). Daarbij heeft het pensioenfonds onderbouwd te hebben voldaan aan de in dat artikel gestelde voorwaarden.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, doch hoger dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Witteveen+Bos is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen. Voor de volledigheid merk ik op dat, als op balansdatum in de rentetermijnstructuur rekening zou worden gehouden met de UFR-methodiek zoals deze door DNB in 2023 wordt toegepast, mijn oordeel over de vermogenspositie niet zou wijzigen.

3.13 Risicoparaagraaf

Het risicomanagement vormt een integraal onderdeel van de beleidscyclus van het fonds. Elk kwartaal worden de resultaten geëvalueerd en de risico's gemonitord. Hierbij wordt er onderscheid gemaakt tussen financiële risico's (zie verder in deze paragraaf) en algemene organisatorische risico's. De resultaten van de monitoring van de risico's worden verwerkt in het beleid van het fonds (o.a. in het jaarplan en het beleggingsplan).

Oorlog in Oekraïne

Op 24 februari 2022 is Rusland Oekraïne binnengevallen. Het effect van de oorlog op de beleggingen is beperkt gebleken. Wel heeft de stijging van de prijzen van olie en gas door sancties en het beperken van de toevoer van Russische olie en gas fors bijgedragen aan de inflatie. Hierdoor waren centrale banken genoodzaakt de beleidsrente te verhogen. Door de hogere rente daalden de koersen van aandelen en vastrentende waarden.

Risico's en beheersing van risico's

Bij het bepalen van het beleid en het nemen van belangrijke besluiten maakt het bestuur een afweging tussen risico, rendement en beheersing van de risico's en de evenwichtigheid daarvan in relatie tot de verschillende groepen binnen het pensioenfonds. Daarbij heeft het bestuur bovendien grenzen (risicobereidheid) gedefinieerd aan de omvang van de risico's.

In 2019 is een volgende stap gezet met de professionele inrichting van het integraal risicomanagement. Het integraal risicomanagement moet borgen dat de doelstellingen van het pensioenfonds behaald worden en dat risico's afgedekt worden door voldoende beheersmaatregelen. Het beleid is vastgelegd in de ABtN van het fonds. Per risicosoort is de risicobereidheid (appetite) vastgelegd in de IRM-rapportage. Op een schaal van 1 (laag risico) tot 5 (zeer hoog risico) voor impact heeft het bestuur een maximale appetite 3 bepaald. Deze gemiddelde risicohouding wordt gezien als gebalanceerd en gekenmerkt door een verwachte extra opbrengst waarbij gedeeltelijk (financiële) middelen worden ingezet om het risico te beheersen (bijvoorbeeld afdekking van renterisico) met als doel om in een goed pensioen te kunnen voorzien conform de missie en visie van het pensioenfonds.

In het jaar 2022 hebben zich geen relevante wijzigingen voorgedaan die effect hebben gehad op het risico. Het bestuur zal in 2023 de Eigen Risico Beoordeling (ERB) actualiseren tegen de achtergrond van de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel.

De risicogrenzen voor de verschillende risicogebieden ultimo 2022 zijn in onderstaande tabel aangegeven. Een uitgebreidere toelichting op de risico's en feitelijke omstandigheden per 31 december 2022 is opgenomen in de toelichting op de jaarrekening.

Risico	Risicogrens	31 december 2022	31 december 2021
S1 Renterisico	Renteafdekking van 35% op marktrente	Conform beleid door middel van obligaties en hypotheek.	Conform beleid door middel van obligaties en hypotheek.
S2 Risico zakelijke waarden	Strategische beleggingsmix en gedifferentieerde bandbreedtes	Conform de beleggingsmix.	Conform de beleggingsmix.
S3 Valutarisico	Beleggingen in vastrentende waarden luiden in euro's. Beleggingen in aandelen worden gehedged naar de euro, m.u.v. emerging markets	Conform beleid.	Conform beleid.
S4 Grondstoffenrisico	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

Risico	Risicogrens	31 december 2022	31 december 2021
S5 Kredietrisico	Fondsen in vastrentende waarden dienen minimaal een investment grade kredietkwaliteit te hebben.	Alle leningen in de fondsen hebben tenminste een investment grade kredietkwaliteit.	Alle leningen in de fondsen hebben tenminste een investment grade kredietkwaliteit.
S6 Verzekeringstechnisch-risico	Minimaliseren van langlevensrisico door toepassing actuele informatie over overlevingskansen	AG Prognosetafel 2022 met fondsspecifieke ervaringssterfte toegepast.	AG Prognosetafel 2020 met fondsspecifieke ervaringssterfte toegepast.
S7 Liquiditeitsrisico	Geen liquiditeitsrisico's	De meeste beleggingen zijn zeer liquide en/of liquide beleggingsfondsen. Het pensioenfonds is zeer jong en illiquiditeit speelt geen grote rol. Er is ook geen liquiditeit nodig gezien er geen directe derivaten in de portefeuille zitten (geen onderpand benodigd).	De meeste beleggingen zijn zeer liquide en/of liquide beleggingsfondsen. Het pensioenfonds is zeer jong en illiquiditeit speelt geen grote rol. Er is ook geen liquiditeit nodig gezien er geen directe derivaten in de portefeuille zitten (geen onderpand benodigd)
S8 Concentratierisico	Beperkte concentratierisico's-	Voldoende spreiding in de aard en kenmerken van beleggingen en/of tegenpartijen.	Voldoende spreiding in de aard en kenmerken van beleggingen en/of tegenpartijen.
S9 Operationeel risico	Geen operationele risico's	Contracten en servicelevel agreements met uitvoerder en indien nodig bij vermogensbeheerders ingericht. Geen operationele risico's.	Contracten en servicelevel agreements met uitvoerder en indien nodig bij vermogensbeheerders ingericht. Geen operationele risico's.

ICT-risico

In 2022 is het ICT-beleid, waarin ICT eisen en voorwaarden zijn opgenomen voor uitbestede diensten, geactualiseerd. Voor met name de pensioenadministratie is bepaald dat de uitvoeringsorganisatie aan kwaliteitseisen moet voldoen en dat ook eenmaal per jaar met een externe audit moet aantonen.

Uitbestedingsrisico

In het uitbestedingsbeleid is bepaald op welke wijze uitbestedingen worden aangevraagd en beoordeeld. Daarnaast is vastgelegd dat de leveranciers o.a. een integriteits- en gedragscode hebben en deze ook overleggen. Daarnaast is vastgelegd dat uitbestede diensten regelmatig (voor de belangrijkste uitbestedingspartners eenmaal per jaar) worden geëvalueerd conform een daarvoor vastgesteld vast stramien. De evaluaties worden schriftelijk vastgelegd. Het uitbestedingsbeleid is in 2022 geactualiseerd.

Juridisch en compliance risico

Het juridisch en compliance risico is met name gelegen in het niet naleven van wet- en regelgeving door het pensioenfonds. Wet- en regelgeving is aan verandering onderhevig en daar speelt het bestuur op in. De verschillende adviseurs en de directeur van het pensioenbureau ondersteunen het bestuur bij het bijhouden van wetgeving en de implementatie daarvan. Daarnaast worden in de bestuursvergaderingen regelmatig experts uitgenodigd om specifieke nieuwe wetgevingen te bespreken. Eenmaal per jaar zal de onafhankelijk compliance officer een oordeel geven over de wijze van naleving van wet- en regelgeving.

Operationeel risico, inclusief frauderisico

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het fonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts. Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur.

Om het frauderisico bij *betalingen* te mitigeren is een betalingsprocedure en een notitie bankbevoegdheden vastgelegd en in gebruik. Hierbij is er een functiescheiding tussen het klaarzetten van betalingen en het goedkeuren van betalingen. Ook is sprake van een vier ogen principe omdat voor het goedkeuren van betalingen het akkoord van twee hiervoor door de bank gemachtigde bestuursleden is vereist. De pensioenuitvoeringsorganisatie doet geen betalingen namens het pensioenfonds.

Om het frauderisico bij *beleggingstransacties* te mitigeren is een procedure aankoop en verkoop vastgelegd en in gebruik. De beleggingsadviescommissie maakt een voorstel voor aankoop en verkoop conform het door het bestuur vastgelegde beleggingsbeleid. Als dit voorstel niet overeenkomstig het door het bestuur vastgestelde beleggingsbeleid is, wordt het als beleggingsvoorstel aan het bestuur ter goedkeuring voorgelegd. Op basis van het voorstel voor aankoop en verkoop van de beleggingsadviescommissie maakt de directeur pensioenbureau de opdrachten (faxen) voor aankoop en verkoop. Vervolgens laat de directeur pensioenbureau de opdrachten (faxen) ondertekenen door twee hiervoor door de vermogensbeheerders gemachtigde bestuursleden. De directeur pensioenbureau verstuurt de opdrachten voor aankoop en verkoop aan de vermogensbeheerders. Voor de betalingen aan de vermogensbeheerders voor aankopen geldt de bovengenoemde betalingsprocedure.

On het risico met betrekking tot frauduleus *gedrag* (relatiegeschenken, uitnodigingen, belangenverstremgeling en nevenfuncties) te mitigeren is een gedragscode vastgelegd en in gebruik. De compliance officer ziet toe op naleving van de gedragscode. Ook is er een klokkenluiders- en incidentenregeling waarin fraude als zwaar incident of zware misstand is gekwalificeerd en waarin is beschreven hoe incidenten, misstanden en ongewenst gedrag kunnen worden gemeld.

Om het frauderisico met betrekking tot de *selectie van uitbestedingspartners* te mitigeren is in het uitbestedingsbeleid opgenomen dat bij de selectie van uitbestedingspartners op basis van een risicoanalyse wordt beoordeeld dat ten minste wordt voldaan aan voldoende onafhankelijkheid en een adequate functiescheiding.

Beleggingsrisico's

Het bestuur heeft besloten om in 2023 in de portefeuille vastrentende waarden 10 % bedrijfsobligaties op te nemen ten koste van staatsobligaties. Dit levert geen relevante wijziging in het risico. Het leidt niet tot een verhoging van het vereist eigen vermogen.

Actuariële risico's

Een belangrijk element van het verzekeringstechnisch risico is het langlevens risico. Het langlevens risico houdt in dat het fonds langer uitkeringen moet verstrekken dan in de veronderstellingen bij de bepaling van de technische voorzieningen rekening is gehouden. De inschatting van de (toekomstige) levensverwachting gebeurt door toepassing van recente prognosetafels zoals deze worden gepubliceerd door het Actuarieel Genootschap. Op basis van individueel inkomen en beroepssector wordt een fondsspecifieke correctiefactor toegepast. Jaarlijks wordt aan de hand van de actuariële resultaten op lang- en kortleven geëvalueerd of de sterftegrondslagen nog prudent zijn. Uit de toetsing van de sterftegrondslagen aan de hand van de gerealiseerde sterfteresultaten van de afgelopen vijf boekjaren is gebleken dat de gehanteerde sterftegrondslagen passend zijn voor de waargenomen sterfte bij het pensioenfonds.

In 2022 is nieuwe informatie over overlevingskansen gepubliceerd door het Actuarieel Genootschap (AG Prognosetafel 2022). De nieuwe informatie heeft het bestuur in 2022 aanleiding gegeven voor actualisering van de toegepaste overlevingskansen en fondsspecifieke ervaringssterfte. Uit de actualisatie blijkt een (beperkte) stijging van de toekomstige levensverwachting en daarmee een daling van de dekkingsgraad.

Door toepassing van de meest actuele informatie over overlevingskansen wordt het langlevenrisico voor het fonds gemitigeerd.

Renterisico

Het fonds is gevoelig voor wijzigingen in de marktrente omdat de omvang en duratie van de beleggingen niet gelijk zijn aan de omvang en duratie van de verplichtingen. De duratie is de (met de contante waarde van de kasstromen) gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren. Hiermee kan de rentegevoeligheid worden gemeten. Een hoge duratie betekent dat de dekkinggraad van het fonds meer gevoelig is voor ontwikkelingen in de marktrente, zowel naar boven als naar beneden.

Het beleid van het fonds is erop gericht om de 'duratiemismatch' te verkleinen door het renterisico voor 35 % op marktrente af te dekken. Dit betekent dat het fonds in principe voor 35 % bescherming heeft tegen rentedaling. Bij de bepaling van het beleggingsbeleid weegt het bestuur zorgvuldig de voordelen van meer duratiematching (meer zekerheid voor de dekkinggraad) en nadelen van meer duratiematching (minder rendement, minder afdekking inflatierisico, kosten) af ten opzichte van alternatieve strategieën. Het percentage van 35 % renteafdekking is vastgesteld in de laatste ALM-studie. Vanwege de gekozen afdekking betekent dit voor de dekkinggraad dat deze zal meebewegen als de marktrente omhoog of omlaag gaat.

3.14 Toekomstparagraaf

Toekomstbestendigheid

Het bestuur van het fonds heeft in het afgelopen jaren nagedacht over de toekomstbestendigheid van het fonds. Hierbij zijn onder meer de kostenstructuur, premieruimte en aard en ontwikkeling van het deelnemersbestand betrokken. Naast het identificeren van alternatieven voor de uitvoering van de pensioenregeling heeft het bestuur ook een kwetsbaarheidsanalyse opgesteld. De uitkomsten van deze verkenning en de uitkomsten van de ontwikkelingen in de wet- en regelgeving (Pensioendialoog) zullen meegenomen worden in de te varen koers voor de toekomst.

Herstelplan 2023

Omdat de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2022 (114,3%) nog steeds onder het vereist eigen vermogen ligt is er sprake van een reservetekort. Het fonds is hierdoor verplicht uiterlijk 1 april 2023 een actualisatie van het herstelplan in te dienen bij DNB. Stichting Pensioenfonds Witteveen+Bos heeft een geactualiseerd herstelplan ingediend bij DNB. Hieruit blijkt dat herstel zonder aanvullende maatregelen kan plaatsvinden. Op 23 mei 2023 is bericht ontvangen dat DNB instemt met het ingediende herstelplan.

Oorlog in Oekraïne

Op 24 februari 2022 is Rusland Oekraïne binnengevallen. Het effect van de oorlog op de financiële markten is vooralsnog beperkt gebleken. Wel heeft de stijging van de van de prijzen van olie en gas door sancties en het beperken van de toevoer van Russische olie en gas fors bijgedragen aan de inflatie. Hierdoor waren centrale banken genoodzaakt de beleidsrente te verhogen. Door de hogere rente daalden de koersen van aandelen en vastrentende waarden.

Wijziging UFR-methodiek

DNB heeft besloten om vanaf 1 januari 2023 bij het vaststellen van de rentetermijnstructuur de UFR-methodiek te wijzigen in lijn met het advies van de Commissie Parameters 2022.

Bij de vaststelling van de TV (en het (M)VEV) per eind 2022 is uitgegaan van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2022, zoals wettelijk voorgeschreven. De wijziging van de UFR-methodiek zoals van toepassing vanaf 1 januari 2023 heeft daarmee geen invloed op de financiële positie eind 2022.

In de onderstaande tabel is zichtbaar gemaakt wat de impact is van de aanpassing van de UFR-methodiek op de financiële situatie van het pensioenfonds direct na balansdatum.

Financiële positie 31 december 2022	UFR einde 2022	UFR primo 2023
Vermogen	163.648	163.648
TV	142.007	143.116
Eigen vermogen	21.641	20.532
Actuele dekkingsgraad	115,2%	114,3%

Op basis van de hierboven genoemde cijfers is de conclusie :

- De wijziging van de UFR-methodiek per 1 januari 2023 leidt tot een toename van de verplichtingen met circa 0,8%, wat een afname van de dekkingsgraad tot gevolg heeft van circa 0,9%-punt. Het aanwezig eigen vermogen neemt als gevolg van de aanpassingen per 1 januari 2023 af, maar is na deze wijziging nog steeds hoger dan het MVEV.

De wijziging van de UFR-methodiek is ook van invloed op de hoogte van het (M)VEV. De impact hiervan is in het kader van de jaarrekening niet materieel en is derhalve niet inzichtelijk gemaakt.

Voor de tegemoetkomingen voor kortingsmaatregelen op basis van de financiële situatie per einde 2022 heeft de aanpassing van de UFR-methodiek geen betekenis. Die zijn in termen van de dekkinggraad per 31 december 2022, dus voordat de aanpassing van de UFR-methodiek ingaat.

Deventer, 16 juni 2023

Het Bestuur,

J.N. de Koning, voorzitter

I.J.M. de Beer, secretaris

S. Delfgaauw

N.S. Schoen

L.F.C. Steens

3.15 Verslag van de visitatiecommissie

De taak van Visitatiecommissie (hierna VC) bestaat uit het toezicht houden op het beleid van het Bestuur van Stichting Pensioenfonds Witteveen+Bos (hierna het fonds), op de algemene gang van zaken in het fonds en het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De VC heeft daartoe de periode oktober 2021 t/m september 2022 onderzocht.

De VC geeft hieronder de belangrijkste oordelen en aanbevelingen weer. Voor een volledig overzicht verwijst de VC naar het door haar opgestelde visitatierapport over de genoemde periode.

De visitatieperiode kenmerkt zich door belangrijke keuzes die het bestuur heeft moeten maken over de huidige pensioenregeling die het uitvoert, de voorbereiding op de Wet toekomst pensioenen en het vertalen van het uitgevoerde deelnemersonderzoek naar beleid.

Het besluit tot wijziging van het premie- en toeslagenbeleid is naar de mening van de VC zorgvuldig en evenwichtig genomen, rekening houdend met alle belanghebbenden bij het fonds. De VC vindt dat het bestuur ook op andere dossiers aantoonbaar zorgvuldig de belangen van de belanghebbenden evenwichtig afweegt.

Bij de besluitvorming over het premie- en toeslagenbeleid kwam het bestuur tot de conclusie dat de missie en visie en daarmee ook de uitgangspunten voor het premie- en toeslagenbeleid herijkt moesten worden. Daardoor kunnen strategische beslissingen efficiënter genomen worden. Ten tijde van de bespreking van het concept visitatierapport gaf het bestuur aan dat dit inmiddels ook is gebeurd. De VC is van oordeel dat dit zal bijdragen aan de efficiency en kwaliteit van het bestuurlijke besluitvormingsproces. Herijking van de missie, visie en strategie zal ook het beleid kunnen ondersteunen dat zal moeten worden geformuleerd in het kader van de Wet toekomst pensioenen.

Er is een Stuurgroep ingericht voor de Wet toekomst pensioenen. In deze visitatieperiode was deze Stuurgroep vooral gericht op de impact van deze wet op de toekomstige wijzigingen van de pensioenregeling. Daarmee concentreren de voorbereidingen zich vooralsnog vooral op de inhoud van de pensioenregeling. De gevolgen voor het fonds als uitvoerder van het pensioen zijn nog minder onder de aandacht. De VC beveelt het bestuur dan ook aan de aandacht te gaan richten op de gevolgen van het nieuwe pensioenstelsel op het fonds zelf.

In 2021 heeft het bestuur een deelnemersonderzoek uitgevoerd. De VC is positief over de wijze waarop het bestuur de uitkomsten van het deelnemersonderzoek terug laat komen aan de bestuurstafel. De VC mist nog wel een overzicht van alle relevante uitkomsten en de vraag of en wanneer deze door het bestuur geadresseerd zullen worden. De VC beveelt het bestuur dan ook aan daar voor zichzelf een goed beeld van te vormen en vast te leggen.

Ten aanzien van de governance van het fonds is de VC van oordeel dat er een goede wisselwerking bestaat tussen bestuur en VO. De samenstelling van het bestuur en VO kan nog aan diversiteit winnen. De VC vindt dat het bestuur concreter kan maken op welke wijze het daar verbetering in wil aanbrengen. Ook beveelt de VC aan kordaat op te treden als de governance niet optimaal functioneert, zoals in deze visitatieperiode door hoge werkdruk bij bepaalde functies die het bestuur moeten ondersteunen (bijvoorbeeld compliance en internal audit).

Verder constateert de VC dat in de BeleggingsAdvies Commissie nog een vacature openstaat. De VC is zich ervan bewust dat er een beoogde kandidaat is voor deze commissie. Desalniettemin spoort de VC het bestuur aan in voorkomende gevallen dergelijke vacatures zo spoedig mogelijk in te vullen. De VC was in het voorgaande jaar al van oordeel dat de sleutelfunctiehouder/vervuller risicobeheer, tevens bestuurslid, vrij zwaar wordt belast. De VC beveelt het bestuur nogmaals aan naar mogelijkheden te zoeken om deze sleutelfunctiehouder meer te ondersteunen.

Ten aanzien van de communicatie van het fonds beveelt de VC het bestuur aan om aandacht te besteden aan het helder, meetbaar en eenduidig maken van de beleidsdoelen. Het vergroten van pensioenbewustzijn is daarbij een belangrijk doel dat zowel bestuur als VO ondersteunen. Naar de mening van de VC kan meer duidelijkheid over de vraag wat en wanneer de communicatie-commissie zaken levert daarbij helpen. Belangrijk is wel dat in de communicatie-commissie voldoende capaciteit en ondersteuning beschikbaar is. Als deze capaciteit en ondersteuning niet komt van de werkgever, beveelt de VC het bestuur aan naar alternatieven te zoeken hiervoor.

Mw. J.E.M. Vollenbroek	Zelfstandig adviseur
J.G. Oostdam	Zelfstandig adviseur
W.J. Boot	FNV

Reactie van het bestuur

Het bestuur heeft geconcludeerd dat bovenstaande (en overige) aanbevelingen van de visitatiecommissie van grote waarde zijn en in het algemeen praktisch van aard zijn. Het bestuur heeft het voornemen om in 2023 invulling te gaan geven aan de aanbevelingen.

3.16 Verslag van het verantwoordingsorgaan

Wat is het Verantwoordingsorgaan?

De Pensioenwet (artikel 33) vraagt de pensioenuitvoerder om zijn organisatie zodanig in te richten dat goed bestuur is gewaarborgd, onder andere door verantwoording af te leggen aan de aanspraak- en pensioengerechtigden en aan de werkgever. Hiertoe dient een Verantwoordingsorgaan (VO) te worden ingesteld (artikel 115) waarin deze belanghebbenden zijn vertegenwoordigd. Het VO heeft per 1 juli 2014 de bevoegdheid een oordeel te geven over het handelen van het bestuur, het door het bestuur uitgevoerde beleid en over beleidskeuzes voor de toekomst. Het VO heeft daarnaast een adviesrecht over bijvoorbeeld het beleid inzake beloningen, het communicatie- en voorlichtingsbeleid, het wijzigen van de uitvoeringsovereenkomst of de hoogte van de premiecomponenten.

Wie maken deel uit van het Verantwoordingsorgaan?

Het VO bestaat uit drie personen die respectievelijk de actieve deelnemers, de gepensioneerden en de werkgever vertegenwoordigen. De vertegenwoordigers van de actieve deelnemers en van de gepensioneerden worden (her)benoemd door de Algemene Vergadering van Deelnemers (AVD), de vertegenwoordiger van de werkgever wordt aangewezen door de directie van Witteveen+Bos.

Gedurende het jaar 2022 bestond het VO uit:

- de heer S.C. van der Biezen, werkgeverslid sinds 2016, voorzitter;
- de heer M.L. Aalberts (benoemd 16 juni 2020) namens de actieve deelnemers;
- de heer J.H.J.M. van der Graaf (benoemd 16 juni 2020) namens de gepensioneerden.

Het VO houdt zijn deskundigheidsniveau op orde door het volgen van opleidingen of door het deelnemen aan symposia. Het VO krijgt hiervoor voldoende ondersteuning van het Pensioenfonds. Het VO heeft op elk aspect (van de zeven aspecten) van de deskundigheidsmatrix tenminste één VO-lid met deskundigheidsniveau B¹. Het VO heeft in 2022 onder andere deelgenomen aan de bijeenkomst voor verantwoordingsorganen over Wet toekomst pensioenen georganiseerd door de pensioenfederatie.

Waarop baseert het VO haar bevindingen over het jaar 2022?

Het VO baseert zijn bevindingen over het jaar 2022 op regulier overleg met het dagelijks bestuur (7 juni 2022, 4 oktober 2022) en op overleg met het bestuur over specifieke onderwerpen zoals de Wet Toekomst Pensioenen (WTP) en het toeslagbeleid. Op 13 juni 2022 nam het VO deel aan een workshop over het nieuwe pensioenstelsel die was georganiseerd door de Stuurgroep Pensioenakkoord met ondersteuning van het bestuur. Het VO sprak de Visitatiecommissie (VC) op 20 september 2022. Op initiatief van het VO heeft Jan Kees van Putten van WTW een cijfermatige toelichting gegeven op het eventueel invaren van PF W+B.

Daarnaast baseert het VO zich op informele overleggen en correspondentie en op de diverse stukken die het VO heeft ontvangen en die beschikbaar zijn gesteld in het digitale archief van het VO. Het VO heeft dit jaar op verzoek ook toegang gekregen tot alle stukken van de Stuurgroep Pensioenakkoord.

Het VO is op 23 januari, op 6 juni en op 10 oktober bijeengekomen om intern te overleggen over de jaaragenda en om inzichten uit te wisselen over actuele onderwerpen.

Waar heeft het VO in 2022 over geadviseerd?

Op 9 november 2022 ontving het VO een adviesverzoek met betrekking tot een voorgenomen wijziging in het toeslagbeleid. Het adviesverzoek betrof het voorgenomen besluit van het bestuur om dit beleid te wijzigen in het toekomstbestendig indexerend vanaf een beleidsdekkingsgraad van 110 % conform nFTK. De aanleiding om tot aanpassing van het beleid te komen was er eerder niet, omdat door de lage beleidsdekkingsgraad indexerend niet aan de orde was.

¹ Handreiking geschikt pensioenfondsbestuur van de Pensioenfederatie (deskundigheidsniveaus A, B, B+ of E, voor betekenis zie Handreiking Geschikt pensioenfondsbestuur 2017, hoofdstuk 5, Deskundigheid, blz.17-21).

Na een toelichting van het bestuur op 30 november heeft het VO op 8 december 2022 ingestemd met het voorgestelde besluit, aangezien het toeslagbeleid zowel prudent was ten aanzien van het *moment* van toeslagverlening alsook (opgelegd door het nFTK) ten aanzien van de *hoogte* van de toeslagverlening. Dat resulteerde in een te prudent toeslagbeleid. Het VO merkte wel op dat het bestuur in haar adviesverzoek een variant had opgenomen die alleen mogelijk zou zijn als de sociale partners een voornemen tot invaren zouden hebben. Het VO voelde wat ongemak bij die variant, aangezien dat voornemen er op dat moment niet was. Bovendien was die variant gebaseerd op een tijdelijke Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) die dus geen basis is voor meerjarig beleid.

Toen de sociale partners eind december besloten om een intentieverklaring tot invaren af te geven, werd deze AMvB van toepassing. Dit bood het bestuur de mogelijkheid om éénmalig een hogere toeslag te verlenen dan conform het (zoiest aangepaste) toeslagbeleid (nFTK) mogelijk zou zijn. Het bestuur heeft vervolgens besloten, van deze mogelijkheid gebruik te willen maken. Op 22 december 2022 ontving het VO daarop een adviesverzoek met betrekking tot het gebruik maken van de AMvB. Het VO is middels het advies van 23 december 2022 akkoord gegaan, waarbij het VO het bestuur er op heeft gewezen dat de evenwichtigheid van het besluit en de daaruit volgende toeslag goed moest worden onderbouwd (eis AMvB).

In het jaarverslag 2021 van het VO is al een toelichting gegeven op de adviesvraag over het premiebeleid van 11 november 2021. Dat advies van het VO is formeel in 2022 (16 januari 2022) gegeven. Zoals ook in het jaarverslag van 2021 staat, is dat (niet unanieme) advies van het VO op 23 februari 2022 door het VO geëvalueerd.

Welke overige onderwerpen zijn in 2022 van belang geweest voor het VO?

Het pensioenakkoord

Het VO heeft in 2022 de ontwikkelingen rondom het nieuwe pensioenakkoord gevolgd en het bestuur bevraagd op zijn aanpak (stappenplan Pensioenakkoord). Het VO dringt aan op voldoende tempo bij de totstandkoming van de nieuwe pensioenregeling; speciale aandacht dient te worden gegeven aan de omzetting van het nabestaandenpensioen naar de nieuwe situatie.

De jaaragenda

De jaaragenda bestuursvergaderingen wordt verstrekt aan het VO. Naast deze meer reguliere jaaragenda bestuursvergaderingen heeft het VO het bestuur laten weten dat het graag de voortgang wil volgen van de meer strategische speerpunten van het bestuur voor elk jaar. Het bestuur heeft deze speerpunten toegevoegd aan de jaaragenda.

Pensioencommunicatie

Aan de pensioencommunicatie is wat het VO betreft in 2022 net als in voorgaande jaren (te) beperkt aandacht besteed. Eind 2021 is een werkgroep-communicatie geformeerd, die specifiek aandacht zou gaan besteden aan de communicatie rondom het nieuwe pensioenakkoord richting de deelnemers. Deze werkgroep heeft wat het VO betreft nog geen zichtbare verbetering tot stand gebracht.

Samenstelling Visitatiecommissie (VC)

Het VO heeft op 24 augustus 2022 kennis gemaakt met een kandidaat-lid van de VC. Volgens de Code Pensioenfondsen worden nieuwe leden van de VC benoemd door het bestuur na voordracht door het VO. Het bestuur kan een kandidaat afwijzen, waarna het VO een nieuwe voordracht doet. In dit geval heeft de VC zelf een voordracht gedaan. Het VO was op basis van het gesprek overtuigd van de kwaliteit van de kandidaat en is akkoord gegaan met benoeming.

Wat zijn de bevindingen van het VO over 2022?

- Het VO is door het bestuur op transparante en volledige wijze geïnformeerd over het gevoerde beleid in 2022 en kan zich daarin vinden;
- Het adviesverzoek dat het VO van het bestuur in 2022 omtrent het toeslagbeleid heeft ontvangen, was weliswaar uitvoerig toegelicht, maar gaf wat ongemak omdat er uit de drie gepresenteerde opties er de facto maar één optie was.

Eén optie was op dat moment niet mogelijk (i.v.m. het nog niet genomen 'voornemen tot invaren') en een andere optie (het huidige beleid) voldeed niet aan de eis van 'toekomstbestendig indexeren' dat per 1-1-2015 was gewijzigd;

- Het VO wijst het bestuur nogmaals op zijn taak om het pensioenbewustzijn bij de actieven te verdiepen en beveelt het bestuur aan om expertise op het vlak van pensioencommunicatie te mobiliseren;
- Het VO verzoekt het bestuur om het opstellen van een jaarplan te heroverwegen, zodat het VO beter kan beoordelen of het bestuur in brede zin (breder dan het reguliere jaarwerk) 'in control' is;
- het VO vindt het een goede zaak dat er voorzien is in de bestuursvacature (pensioengerechtigden) door de verkiezing van de heer P. de Jong. Het VO heeft begrepen dat zijn deskundigheidsniveau op pensioengebied snel op het gewenste peil zal worden gebracht;
- Het VO is content met de samenstelling en met de taakopvatting van de huidige visitatiecommissie.

Het VO stemt in met het Jaarbericht en met de Jaarrekening 2022.

Namens het Verantwoordingsorgaan,

S.C. van der Biezen
Voorzitter Verantwoordingsorgaan

Reactie van het bestuur

Het bestuur van het Pensioenfonds kan instemmen met de bevindingen van het verantwoordingsorgaan.

STICHTING PENSIOENFONDS WITTEVEEN+BOS

JAARREKENING 2022

4

JAARREKENING

4.1 Balans per 31 december 2022

(Na bestemming van het saldo van baten en lasten)

(* € 1.000)	Ref.	31 december 2022	31 december 2021
ACTIVA			
Beleggingen voor risico pensioenfonds 1			
Aandelen		55.066	74.181
Vastrentende waarden		<u>104.954</u>	<u>129.161</u>
		160.020	203.342
Vorderingen en overlopende activa 2			
Premies		2.714	2.099
Verzekeringsmaatschappijen		438	-
Overige vorderingen en overlopende activa		<u>159</u>	<u>176</u>
		3.311	2.275
Overige activa 3			
Liquide middelen		563	1.057
Totaal activa		<u>163.894</u>	<u>206.674</u>

(* € 1.000)	Ref.	31 december 2022	31 december 2021
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves	4		
Risicoreserve		29.458	33.452
Algemene reserve		<u>-7.817</u>	<u>-21.167</u>
		21.641	12.285
Technische voorzieningen	5		
Voorziening pensioenverplichtingen		142.007	194.279
Overige schulden en overlopende passiva	6		
		246	110
Totaal passiva		<u>163.894</u>	<u>206.674</u>

4.2 Staat van baten en lasten over 2022

(* € 1.000)	Ref	2022	2021
BATEN			
Premiebijdragen van werkgever en werknemers	7	11.152	8.553
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	8	-49.502	4.851
Overige baten		-	-
		<u>-38.350</u>	<u>13.404</u>
LASTEN			
Pensioenuitkeringen	9	-2.302	-2.220
Pensioenuitvoeringskosten	10	-465	-442
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds	11		
Pensioenopbouw		-11.632	-8.681
Toeslagen		-6.731	
Rentetoevoeging		984	1.116
Onttrekking pensioenuitkeringen		2.338	2.216
Onttrekking uitvoeringskosten		77	73
Wijziging marktrente		67.032	14.043
Overdracht van rechten		1.842	-121
Overige mutaties		-493	-653
Wijziging grondslagen		<u>-1.145</u>	<u>156</u>
		52.272	8.149
Saldo herverzekering	12	6	-394
Saldo overdracht van rechten	13	-1.806	132
Overige lasten	14	1	-
		<u>47.706</u>	<u>5.225</u>
Saldo van baten en lasten		9.356	18.629

4.3 Bestemming van het saldo van baten en lasten

(* € 1.000)	2022	2021
Risicoreserve	-3.994	-1.194
Algemene reserve	13.350	19.823
	9.356	18.629

4.4 Kasstroomoverzicht over 2022

(* € 1.000)	2022	2021
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premies	10.536	8.444
Ontvangen waardeoverdrachten	362	281
Betaalde pensioenuitkeringen	-2.299	-2.220
Betaalde waardeoverdrachten	-2.168	-149
Ontvangen uitkeringen van herverzekeraars	28	1.075
Betaalde premies herverzekering	-458	-394
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-347	-442
Overige	17	-3
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	5.671	6.592
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen en aflossingen van beleggingen	31.741	14.730
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	543	339
Aankopen beleggingen	-38.587	-21.782
Betaalde kosten van vermogensbeheer	138	214
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	-6.165	-6.499
Mutatie liquide middelen	-494	93
Verloop liquide middelen		
Stand 1 januari	1.057	964
Stand 31 december	563	1.057
Mutatie liquide middelen	-494	93

4.5 Toelichting behorende tot de jaarrekening 2022

4.5.1 Inleiding

Stichting Pensioenfonds Witteveen+Bos ('het fonds'), statutair gevestigd te Deventer, is opgericht op 18 december 1975. De laatste statutenwijziging was op 1 juli 2014. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41244136

Het doel van Stichting Pensioenfonds Witteveen+Bos is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden. Tevens verstrekt het fonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Het fonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling voor Witteveen+Bos Raadgevende ingenieurs b.v.

Deze jaarrekening is opgesteld op basis van de continuïteitsveronderstelling.

Overeenstemmingsverklaring

De Jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ610).

Het bestuur heeft op 16 juni 2023 de jaarrekening opgemaakt.

4.5.2 Grondslagen voor de waardering

Algemeen

Alle bedragen zijn vermeld in duizenden Euro's.

Beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op actuele waarde. Overige activa en passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij anders vermeld.

De Dekkingsgraad

De (nominale) dekkingsgraad van het fonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

Bij het berekenen van de reële dekkingsgraad van het fonds wordt ten behoeve van deze berekening de voorziening pensioenverplichtingen herrekend, rekening houdend met de verwachte loon- en prijsinflatie. De beleidsdekkingsgraad van een pensioenfonds is de gemiddelde dekkingsgraad van de 12 maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van voorgaand jaar, met uitzondering van de toegepaste stelselwijzigingen zoals opgenomen in paragraaf 'stelselwijzigingen' alsmede de toegepaste schattingswijzigingen zoals opgenomen in paragraaf 'schattingswijzigingen'.

Stelselwijzigingen

In 2022 is geen sprake van stelselwijzigingen.

Schattingswijzigingen

In 2022 zijn de sterftegrondslagen gewijzigd. De voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds is bepaald aan de hand van de prognosetafel AG2022. Ten opzichte van vorig jaar is daarnaast de ervaringssterfte aangepast.

Door de overgang op de recente overlevingstafels en de actualisering van de ervaringssterfte 2022 is respectievelijk 1.204 aan de TV toegevoegd en 59 aan de TV onttrokken.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt het bestuur van het fonds zich verschillende oordelen en maakt schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende jaarrekeningposten.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de rekening van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar Euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

Het fonds heeft ultimo 2022 beleggingen in de volgende vreemde valuta:

	2022	2021
USD	€ 0,968523	€ 0,879198
HKD	€ 0,123903	€ 0,112806
TWD	€ 0,031180	€ 0,031727
KRW	€ 0,000716	€ 0,000739
INR	€ 0,011839	€ 0,011805

Beleggingen

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd op actuele waarde. Participaties in beleggingsinstellingen, die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor dat soort beleggingen.

Aandelen

De actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde, van participaties in beleggingsfondsen is bepaald door de uitgevende instelling.

Vastrentende waarden: staatsobligaties

De actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde, van participaties in beleggingsfondsen is door de uitgevende instelling bepaald op basis van de geschatte toekomstige netto kasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de geldende marktrente en rekening houdend met het risicoprofiel (kredietrisico; oninbaarheid) en de looptijd.

Vastrentende waarden: hypotheeken

De actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde, van participaties in het hypotheekfonds is door de uitgevende instelling bepaald op basis van de contante waarde van de toekomstige kasstromen. Bepaling van de contante waarde vindt plaats met behulp van een rentecurve, waarbij rekening wordt gehouden met een kredietopslag, die afhankelijk is van de gemiddelde hypotheektarieven in de markt gecorrigeerd voor het offerterisico.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen worden opgenomen tegen de reële waarde van de tegenprestatie, gewoonlijk de nominale waarde. Voor zover noodzakelijk is een voorziening voor oninbaarheid in mindering gebracht.

Stichtingskapitaal en reserves

Algemeen

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het fonds en risico deelnemers en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen. In de toelichting wordt opgenomen het krachtens de Pensioenwet minimaal vereiste eigen vermogen volgens de in het Besluit financieel toetsingskader (FTK) voorgeschreven berekeningsmethodiek als het surplusvermogen.

Risicoreserve

De risicoreserve wordt aangehouden als buffer voor neerwaartse koersfluctuaties van beleggingen. De omvang van deze reserve is gelijk aan het Vereist Eigen Vermogen aan de hand van de standaardtoets van DNB.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening voor pensioenverplichtingen wordt conform de fondsgrondslagen gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (indexatie)toezeggingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De actuariële grondslagen 2022 zijn gelijk aan de actuariële grondslagen 2021, behoudens de wijziging van de sterftegrondslagen en ervaringssterfte..

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van onderstaande actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- Sterfte:
 - 2021 : Volgens de Prognosetafel AG2020 (zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuarieel Genootschap).
 - 2022 : Volgens de Prognosetafel AG2022 (zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuarieel Genootschap).
- Ervaringssterfte:
 - 2021 : Er wordt rekening gehouden met het verschil in overlevingskansen tussen de werkende en de totale bevolking door toepassing van een fondsspecifieke ervaringssterfte gebaseerd op het Willis Towers Watson 2020 ervaringssterftemode.
 - 2022 : Er wordt rekening gehouden met het verschil in overlevingskansen tussen de werkende en de totale bevolking door toepassing van een fondsspecifieke ervaringssterfte gebaseerd op het Willis Towers Watson 2022 ervaringssterftemode.
- Interest: Conform de rentetermijnstructuur per 31 december 2022 zoals gepubliceerd door DNB.
- Partnerfrequenties: Voor de partnerfrequenties wordt uitgegaan van de frequenties op basis van CBS-data uit 2020, waarbij de partnerfrequentie op de pensioenleeftijd op één gesteld wordt. Na de pensioendatum wordt uitgegaan van het bepaalde partnersysteem.
- Leeftijdsverschil: Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw is op drie jaar gesteld (man ouder dan vrouw).
- Wezenopslag: Ter dekking van het risico voor wezenpensioen geldt een opslag van 2% op het latente partnerpensioen van (gewezen) deelnemers jonger dan 67 jaar.
- Kosten Voor toekomstige uitvoeringskosten wordt een voorziening gehanteerd ter grootte van 3,3% van de netto TV.

Overige schulden en overlopende passiva

Kortlopende schulden worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Kortlopende schulden worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, zijnde het ontvangen bedrag rekening houdend met agio of disagio en onder aftrek van transactiekosten. Dit is meestal de nominale waarde.

4.5.3 Grondslagen voor de resultaatbepaling

Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechteerks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen van werkgever en werknemers

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen.

Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Extra stortingen en opslagen op de premie zijn eveneens als premiebijdragen verantwoord.

De premiebatens in het boekjaar zijn gebaseerd op de definitieve loonsomopgaven van de werkgever.

Beleggingsresultaten

(In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als indirecte beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen. Verkoopkosten worden verantwoord als onderdeel van de herwaarderingen.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en –lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten van vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden de externe en de daaraan toegerekende interne kosten verstaan.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie technische voorzieningen voor risico pensioenfonds

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw is de contante waarde van de pensioenaanspraken die toegekend zijn in het boekjaar.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale markrentre op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De interesttoevoeging wordt tegen de rekenrente primo boekjaar berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

Onttrekking voor de pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de technische voorziening. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen in de verslagperiode.

Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten

Jaarlijks wordt 3,3 % van de pensioenopbouw en de inkomende waardeoverdrachten toegevoegd aan de technische voorziening ten behoeve van de pensioenuitvoeringskosten.

Daarnaast valt 3,3% van de uitkeringen, afkopen en uitgaande waardeoverdrachten vrij uit de technische voorziening ten behoeve van pensioenuitvoeringskosten (excassokosten).

Wijziging uit hoofde van overdacht van rechten

Hieronder zijn opgenomen de aan het verslagjaar toe te rekenen overdrachtswaarde van de overgenomen respectievelijk overgedragen pensioenaanspraken met betrekking tot de actuariële waarde.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de actuele waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt hieronder verantwoord.

Wijziging actuariële uitgangspunten

Mutatie technische voorzieningen uit hoofde van wijziging actuariële uitgangspunten heeft betrekking op de aanpassing van de sterftetafels. Voor verdere toelichting wordt verwezen naar de toelichting in de grondslagen inzake schattingswijzigingen.

Overige wijzigingen

De onder deze post opgenomen mutaties van de voorziening hebben betrekking op de kanssystemen.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Premies herverzekering

De risico's voortvloeiend uit weduwen- en wezentoezeggingen zijn tot en met 31 december 2022 herverzekerd bij Zwitserleven, te Alkmaar. Vanaf 1 januari 2023 tot en met 31 december 2027 zijn deze risico's herverzekerd bij elipsLife te Hoofddorp.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

4.5.4 Grondslagen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Dit houdt in dat alle ontvangsten en uitgaven ook als zodanig worden gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenuitvoeringsactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

4.5.5 Toelichting op de balans

Beleggingen voor risico van het pensioenfonds (1)

Aandelen		
(* € 1.000)	2022	2021
Stand per 1 januari	74.181	69.141
Aankopen	1.958	1.206
Verkopen	-8.741	-9.230
Herwaardering	-12.332	13.064
Stand per 31 december	55.066	74.181

De aandelenbeleggingen kunnen als volgt worden gecategoriseerd:

(* € 1.000)	2022	2021
Beleggingsinstellingen	55.066	74.181
Stand per 31 december	55.066	74.181

De aandelen zijn voor 89,0 % belegd in mature markets (2021: 90,1 %) en voor 11,0 % in emerging markets (2021: 9,90 %).

Vastrentende waarden

(* € 1.000)	2022	2021
Stand per 1 januari	129.161	122.851
Aankopen	36.629	20.576
Verkopen	-23.000	-5.500
Herwaardering	-37.836	-8.766
Stand per 31 december	104.954	129.161

De beleggingen in vastrentende waarden kunnen als volgt worden gecategoriseerd:

(* € 1.000)	2022	2021
Beleggingsinstellingen	104.954	129.161
Stand per 31 december	104.954	129.161

De landenspecificatie van de staatsobligaties is als volgt:

(* € 1.000)	2022	2021
Frankrijk	24.949	37.027
Duitsland	19.869	30.333
Nederland	32.087	28.411
België	5.870	8.680
Italië	7.959	8.090
Spanje	5.412	5.414
Oostenrijk	4.218	6.725
Finland	1.383	2.305
Portugal	745	777
Ierland	1.827	742
Overig	635	657
Stand per 31 december	104.954	129.161

Op basis van het zogenaamde doorkijkprincipe kunnen de beleggingen als volgt worden onderverdeeld:

(* € 1.000)	2022	2021
Hypothecaire leningen	27.226	18.499
Aandelen	53.457	73.643
Vastrentende waarden	76.138	109.193
Credits	1.270	1.241
Kortlopende vorderingen en liquide middelen	1.929	766
Stand per 31 december	160.020	203.342

Voor de meerderheid van de beleggingen is sprake van objectief vast te stellen frequente marktnoteringen. Voor bepaalde beleggingen zijn deze niet beschikbaar en vindt waardering plaats op basis van waarderingmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten en het gebruik van schattingen.

Schattingen van de actuele waarde zijn een momentopname, gebaseerd op de marktomstandigheden en de beschikbare informatie over het financiële instrument. Deze schattingen zijn van nature subjectief en bevatten onzekerheden en een significante oordeelsvorming (bijvoorbeeld rentestand, volatiliteit, schatting van kasstromen, etc.) en kunnen daarom niet met precisie worden vastgesteld.

Op basis van deze verscheidenheid en gradaties in waarderingmethoden dienen de beleggingen te worden ingedeeld naar drie verschillende waarderingniveaus:

- Niveau 1: De waarde van de belegging is gebaseerd op direct waarneembare marktnoteringen van identieke beleggingen in een actieve markt.
- Niveau 2: De actuele waarde wordt vastgesteld aan de hand van waarderingmodellen waarin gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.
- Niveau 3: De waarde wordt vastgesteld met waarderingmodellen waarin niet gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.

Op basis van deze indeling kan de beleggingsportefeuille per 31 december 2022. Is volgt worden samengevat:

(* € 1.000)	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Totaal
Aandelen				
Aandelen	-	-	-	-
Private Equity	-	-	-	-
Indirecte beleggingen (via fondsen)	53.457	-	-	53.457
Vastrentende waarden				
Staatobligaties	76.138	-	-	76.138
Bedrijfsobligaties	-	-	-	-
Hypothecaire leningen	-	27.226	-	27.226
Overige beleggingen				
Credits	-	-	-	1.270
Kortlopende vorderingen en liquide middelen	-	-	-	1.929
Totaal				160.020

Voor 2021 kan de beleggingsportefeuille als volgt worden samengevat:

(* € 1.000)	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Totaal
Aandelen				
Aandelen	-	-	-	-
Private Equity	-	-	-	-
Indirecte beleggingen (via fondsen)	73.643	-	-	73.643
Vastrentende waarden				
Staatobligaties	109.193	-	-	109.193
Bedrijfsobligaties	-	-	-	-
Hypothecaire leningen	-	18.499	-	18.499

(* € 1.000)	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Totaal
Overige beleggingen				
Credits	-	-	-	1.241
Kortlopende vorderingen en liquide middelen	-	-	-	766
Totaal				203.342

Het fonds belegt in beleggingsfondsen van Vanguard die op actuele marktwaarde worden gewaardeerd; hiervoor geldt niveau 1. Tevens belegt het fonds in hypothecaire leningen; hiervoor geldt niveau 2.

Vorderingen en overlopende activa (2)

(* € 1.000)	2022	2021
Premies	2.714	2.099
Verzekeringmaatschappijen	438	-
Dividend/dividendbelasting	159	176
Stand per 31 december	3.311	2.275

Alle overige vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Overige activa (3)

(* € 1.000)	2022	2021
Liquide middelen	563	1.057

Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen, die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn.

Stichtingskapitaal en reserves (4)

Risicoreserve

(* € 1.000)	2022	2021
Stand per 1 januari	33.452	34.646
Resultaat boekjaar	-3.994	-1.194
Stand per 31 december	29.458	33.452

Het bestuur heeft besloten een risicoreserve te vormen ter grootte van het vereist eigen vermogen.

Algemene reserve

(* € 1.000)	2022	2021
Stand per 1 januari	-21.167	-40.990
Resultaat boekjaar	13.350	19.823
Stand per 31 december	-7.817	-21.167

Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan

De dekkingsgraad is ultimo jaar als volgt:

	2022	2021
Nominale dekkingsgraad	115,2%	106,3 %
Reële dekkingsgraad	85,5%	82,6 %
Beleidsdekkingsgraad	114,3%	102,6 %

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraden van de afgelopen 12 maanden.

Als de beleidsdekkingsgraad lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad, bevindt het fonds zich in een situatie van dekkingstekort. Indien de beleidsdekkingsgraad lager is dan de vereiste dekkingsgraad, maar wel tenminste gelijk is aan de minimaal vereiste dekkingsgraad, bevindt het fonds zich in een situatie van reservetekort.

De solvabiliteit van het fonds is niet toereikend, er is sprake van een reservetekort.

De dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

(* € 1.000)	Vermogen	Technische Voorzieningen	Dekkings- graad
Stand per 1 januari	206.564	194.279	106,3 %
Toename of afname	-42.916	-52.272	-8,9 %
Stand per 31 december	163.648	142.007	115,2 %

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het fonds gebruik van het standaardmodel. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van het fonds. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen onder 4.5.8 'Risicobeheer en derivaten'.

Bij de berekening van het (minimaal) vereist vermogen wordt voor de samenstelling van de beleggingen uitgegaan van de feitelijke assetmix in de evenwichtssituatie.

De toezichthouder, DNB, heeft een gestandaardiseerde methode vastgesteld om te toetsen of er voldoende eigen vermogen aanwezig is: de standaardtoets. De standaardtoets meet voor een aantal risicofactoren het mogelijke (negatieve) effect (in euro's) op het eigen vermogen. Omdat de resultaten van de standaardtoets afhankelijk zijn van marktomstandigheden en het risicoprofiel van de aanwezige beleggingen, fluctueren ze in de loop van de tijd.

Bij de berekening van het (minimaal) vereist eigen vermogen wordt voor de samenstelling van de beleggingen uitgegaan van de feitelijke assetmix in de evenwichtssituatie.

Voor de berekening van het vereist vermogen wordt de toetswaarde solvabiliteit toegerekend aan de totale technische voorzieningen, inclusief de voorziening WAO-hiaat.

Op basis hiervan bedraagt het (minimaal) vereist eigen vermogen op 31 december:

(* € 1.000)	2022	2021
Aanwezig eigen vermogen	21.641	12.285
Minimaal vereist eigen vermogen	6.327	8.473
Vereist eigen vermogen	29.458	33.452

Herstelplan

Vanwege het reservetekort geldt voor het fonds een herstelplan. Dit herstelplan is op 29 maart 2023 bij DNB ingediend en door DNB op 23 mei 2023 goedgekeurd.

De belangrijkste maatregel uit het herstelplan is:

- geen of beperkte toeslagverlening tot het minimaal vereist eigen vermogen is bereikt.

Een nadere toelichting op het herstelplan is opgenomen in het bestuursverslag in paragraaf 3.8.

Technische voorzieningen (5)

(* € 1.000)	2022	2021
Eigen beheer	142.007	194.279
Stand per 31 december	142.007	194.279

Het mutatieoverzicht voor de voorziening voor pensioenverplichtingen is als volgt:

(* € 1.000)	2022	2021
Stand per 1 januari	194.279	202.428
Toename		
Pensioenopbouw	11.632	8.681
Rentetoevoeging	-984	-1.116
Inkomende waardeoverdrachten	311	249
Risicopremie langlevens	920	883
Door overlijden ingegaan partnerpensioen	-	176
Invalidering	-	63
Afname		
Uitgaande waardeoverdrachten	-2.153	-128
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-2.338	-2.216
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-77	-73
Door overlijden vrijgevallen	-298	-513
Risicopremie kortlevens	-318	-320
Wijzigingen		
Wijziging marktrente	-67.032	-14.043
Correcties en mutaties	54	41
Mutatie IBNR-voorziening	135	327
Wijziging grondslagen	1.145	-156
Mutatie TV WAO-hiaat	-	-4
Toeslagverlening	6.731	-
Stand per 31 december	142.007	194.279

Voor een toelichting op de verschillende posten wordt verwezen naar de toelichting op de verschillende posten uit de staat van baten lasten.

De voorziening voor pensioenverplichtingen is naar categorieën van deelnemers als volgt samengesteld:

(* € 1.000)	2022	2021
Actieve en arbeidsongeschikte deelnemers	72.877	106.533
Gewezen deelnemers	31.607	49.615
Pensioengerechtigden	30.297	37.764
IBNR-voorziening	471	336
WAO-hiaat	24	31
Toeslagverlening	6.731	-
Stand per 31 december	142.007	194.279

De methode voor de berekening van de pensioenverplichtingen is zodanig toegepast dat er geen sprake is van een financieringsachterstand. Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter.

Korte beschrijving van de pensioenregeling

De pensioenregeling kan worden gekenmerkt als een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling met een pensioenleeftijd van 67 jaar. In 2021 is een aanspraak op ouderdomspensioen opgebouwd van 1,275% van de in dat jaar geldende pensioengrondslag. De pensioengrondslag is gelijk aan het pensioensalaris verminderd met de franchise en bedraagt tenminste 30 % van het pensioensalaris. Tevens bestaat er recht op nabestaanden- en wezenpensioen. Deelname aan de regeling is mogelijk vanaf de leeftijd van 21 jaar. Overeenkomstig artikel 10 van de Pensioenwet kwalificeert de pensioenregeling als een uitkeringsovereenkomst.

Toeslagverlening

Indien en voor zover, naar het oordeel van het bestuur, de middelen van het fonds dit toelaten, kan het bestuur besluiten om jaarlijks per 1 januari een toeslag te verlenen. Het besluit om in enig jaar een toeslag te verlenen hangt af van de beleidsdekkingsgraad en de eisen ten aanzien hiervan door de toezichthouder. De toeslagverlening is voorwaardelijk. Er is geen recht op toekomstige toeslagen. Het is niet zeker of en in hoeverre in de toekomst toeslag wordt verleend. Het fonds heeft geen geld gereserveerd voor toekomstige toeslagverlening.

In 2022 (toen nog op basis van resultaatdeling) zijn de pensioenen niet verhoogd. Op 1 januari 2023 zijn de pensioenen verhoogd met 5 %.

Overige schulden en overlopende passiva (6)

(* € 1.000)	2022	2021
Adviseurs en controlekosten	95	63
Loonheffing	39	37
Nog te betalen waardeoverdrachten	86	-
Overige schulden	26	10
Stand per 31 december	246	110

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

4.5.6 Risicobeheer en derivaten

Het fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Het solvabiliteitsrisico is daarmee het belangrijkste risico voor het fonds.

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- Beleggingsbeleid;
- Premiebeleid;
- Herverzekeringsbeleid;
- Toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vinden plaats na analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van de haalbaarheidstoets. Ook het crisisplan is verwerkt in onderstaande toelichting op de risico's, het risicobeleid en de ingezette beheersmaatregelen en/of afdekkingsinstrumenten.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid door de vermogensbeheerders moet plaatsvinden. Deze uitgangspunten zijn vastgelegd in mandaatovereenkomsten met de vermogensbeheerders. De mandaten zijn gericht op passief vermogensbeheer.

Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste risico voor het fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen.

De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd.

Indien de solvabiliteit van het fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het fonds de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op de opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient het fonds buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist eigen vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze toets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de fondsspecifieke restrisico's (na afdekking).

(* € 1.000)	2022	2021
Voorziening pensioenverplichtingen	142.007 (a)	194.279
Buffers:		
S1 Renterisico	12.022	5.020
S2 Risico zakelijke waarden	15.946	21.303
S3 Valutarisico	1.623	2.409
S4 Grondstoffenrisico	-	-
S5 Kredietrisico	8.435	12.933
S6 Verzekeringstechnisch risico	5.116	7.341
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
S10 Actief beheer risico	-	-
Correlatie-effect	-13.684	-15.554
Totaal S (vereiste buffers)	29.458 (b)	33.452
Vereist vermogen	171.465 (a+b)	227.731
Aanwezig vermogen	163.648	206.564
Tekort	-7.817	-21.167

Bij de berekening van de buffers past het pensioenfonds de standaardmethode toe. Voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische asset mix.

Marktrisico

Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies en omvat het prijs(koers)risico, valutarisico en het renterisico. De strategie van het fonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. Het marktrisico wordt op regelmatige basis beheerd door het dagelijks bestuur in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overall-marktpositities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

Prijs(koers)risico

Prijsrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijsrisico kan worden gemitigeerd door diversificatie. In aanvulling hierop kan het prijsrisico worden gehedged door het gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten), zoals opties en futures. Het Bestuur maakte in 2021 en 2020 geen gebruik van dergelijke afgeleide instrumenten.

De segmentatie van de aandelen naar sectoren en regio's is als volgt:

	2022	2021
Aandelen (sectoren)		
Consumentenproducten	12.892	15.679
Communicatie	2.021	2.886
Financiële instellingen	9.860	10.296
Gezondheidszorg	8.029	8.408
Industrie	7.868	9.306
Informatietechnologie	4.298	17.939
Olie en gas	3.814	2.602
Overig	6.284	7.065
	55.066	74.181

	2022	2021
Aandelen (regio)		
Europa	9.168	12.441
Verenigde Staten	32.173	44.390
Azië	10.193	12.891
Oceanië	1.264	1.495
Overig	2.268	2.964
	55.066	74.181

Actief beheer risico

Het actief beheer risico als onderdeel van het vereist eigen vermogen heeft betrekking op de ruimte om bij de uitvoering van het beleggingsbeleid af te wijken van de strategisch nagestreefde portefeuille. De mate van actief beheer wordt doorgaans bepaald aan de hand van de tracking error ten opzichte van de voor de (deel) portefeuille vastgelegde benchmark.

Valutarisico

Het totaalbedrag dat niet in euro's is belegd bedraagt ultimo jaar circa EUR 6.040. De beleggingen in vastrentende waarden luiden alle in euro's. Bij beleggingen in aandelen worden de vreemde valuta strategisch gehedged naar de euro, behalve de aandelen emerging markets. Per saldo loopt het pensioenfonds slechts beperkt valutarisico. De beleggingen in vreemde valuta kunnen per categorie als volgt worden gespecificeerd:

(* € 1.000)	2022
USD	586
HKD	1.380
INR	810
TWD	775
KRW	644
BRL	297
CNY	292
SAR	230
ZAR	208
Overig	818
	6.040

De beleggingen in vreemde valuta kunnen per valuta als volgt worden onderverdeeld naar beleggingscategorie:

(* € 1.000)	USD	HKD	INR	TWD	KRW	BRL	CNY	SAR	ZAR	Overig
Aandelen	163	1.378	810	774	635	296	290	230	207	813
Vastrentende waarden	207	2	-	1	9	1	2	-	1	5
Overig	216	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	586	1.380	810	775	644	297	292	230	208	818

Renterisico

Het renterisico is het risico dat de waarden van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen verandert als gevolg van ongunstige veranderingen in de marktrente. De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duration. De duration is de (met de contante waarde van de kasstromen) gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren.

(* € 1.000)	2022	2021
Duration vastrentende waarden	11,3	15,9
Duration van de pensioenverplichtingen	23,0	25,0

Op balansdatum is de duration van de beleggingen aanzienlijk korter dan de duration van de verplichtingen. Er is derhalve sprake van een zogenaamde 'duration-mismatch'. Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van beleggingen minder snel daalt dan de waarde van de verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur) daalt, de dekkingsgraad zal stijgen. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt. Het beleid van het fonds is gericht op het verkleinen van de duration-mismatch, bijvoorbeeld door meer langlopende obligaties in plaats van aandelen te kopen (aandelen hebben per definitie een duration van nul), en kortlopende obligaties te vervangen door langlopende obligaties.

De duration van de vastrentende waarden, derivaten en cash kan als volgt worden weergegeven:

(* € 1.000)	Totaal
0-1 jaar	1.929
1-3 jaar	9.961
3-5 jaar	7.757
5-10 jaar	41.204
10-15 jaar	3.822
15-20 jaar	2.392
20-30 jaar	29.354
30-40 jaar	7.175
40-50 jaar	2.235
50-100 jaar	739

Uitgangspunt van het beleggingsbeleid is een renteafdekking van 35%. De bandbreedte voor de renteafdekking is 30% - 45%. Ultimo december 2022 is het renterisico voor 35% afgedekt op basis van de zuivere marktrente. Het pensioenfonds heeft expliciet ervoor gekozen om afdekking op deze manier te baseren. In 2023 zal het renterisico voor 35% afgedekt blijven.

Kredietrisico

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het fonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het fonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het fonds, het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij hypothecaire geldleningen en het uitlenen van effecten en het hanteren van prudente verstrekingsnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het fonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementstelsel functioneert.

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille kan het volgende overzicht worden gegeven:

(* € 1.000)	2022	2021
AAA	49.736	56.885
AA	36.934	55.269
A	4.950	5.186
BBB	11.902	10.834
Lager dan BBB	28	19
Geen rating en cash	3.018	1.506
	106.568	129.699

Herverzekeringsovereenkomsten worden alleen aangegaan met onder toezicht staande Nederlandse verzekeraars of internationale herverzekeraars met een rating van tenminste A

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies.

Inzake het liquiditeitsrisico kan het volgende worden gemeld:

- De eerste jaren zullen de inkomende premies het niveau van de uitkeringen overtreffen;
- Ultimo 2022 zijn er voldoende beleggingen, die onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren.

Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's)

De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden en arbeidsongeschiktheid.

Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van AG-prognosetafel 2020 met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Het overlijdensrisico betekent dat het fonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het fonds nog geen voldoende voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het fonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit. Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

Het fonds heeft het tijdelijk nabestaanden- en wezenpensioen op risicobasis herverzekerd bij een externe, onder toezicht van DNB staande verzekeringsmaatschappij. Met de herverzekeraar is een resultatendeling overeengekomen.

Toeslagrisico (actuariële risico's)

Het bestuur van het fonds heeft als ambitie om op de pensioenen jaarlijks een toeslag te verlenen van maximaal de procentuele verhoging van het door het Centraal Bureau voor de Statistiek gepubliceerde consumentenprijsindexcijfer alle huishoudens voor de periode oktober van het voorafgaande jaar - oktober van het lopende jaar. De mate waarin verhoging van de pensioentoezegging middels toeslagverlening kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de beleidsdekkingsgraad.

Ultimo 2022 bedraagt de nominale beleidsdekkingsgraad 114,3 % (31 december 2021: 102,6 %).

Concentratierisico

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Dit betreft per 31 december 2022 de volgende posten:

(* € 1.000)	2022	2021
Emerging Mkts Stk Index INV EURO Shares	6.058	7.321
SRI FTSE Developed World II CCF Hedged EUR	49.008	66.860
20+ yr euro treasury index fund euro shares	35.304	68.316
Euro Investment Government Bond Index Fund EUR Institutional Shares	42.312	42.313
PVF Particuliere Hypothekenfonds	27.339	18.532

Bovenstaande tabel is op fondsniveau, niet op basis van doorkijkprincipe. Dit maakt dat het feitelijke concentratierisico daarmee lager zal zijn. In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van leningen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico. Overigens beperken concentratierisico's zich niet uitsluitend tot de beleggingen.

Het bestuur preferert een defensief beleggingsbeleid. Dit kenmerkt zich onder meer door een uiteindelijk na te streven strategische asset-mix die in een evenwichtssituatie (dekkingsgraad minimaal conform het zogenaamd Vereist Eigen Vermogen) voorziet in een dekking van 90 % van de Voorziening Pensioen Verplichtingen via vastrentende waarden waarbij de overige middelen belegd zijn in zakelijke waarden.

Indien als gevolg van marktontwikkelingen op enig moment de streefwaarden over of onderschreden (dreigen te) worden, zal het bestuur zich onmiddellijk beraden op de ontstane situatie. Het bestuur wordt hiertoe maandelijks over de beleggingsposities geïnformeerd.

Operationeel risico

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het fonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts. Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het fonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het fonds niet beheersbaar.

4.5.7 Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

De volledig in herverzekering gegeven risico's zijn de verzekering van het risicokapitaal in verband met uitkering van het (tijdelijk) partnerpensioen na overlijden. Deze risico's zijn tot en met 31 december 2022 herverzekerd bij Zwitserleven. Vanaf 1 januari 2023 zijn deze risico's herverzekerd bij elipsLife. Dit contract loopt tot 31 december 2027. De aan de herverzekeraar verschuldigde premie komt ten laste van het fonds en bedraagt € 170.000. Met de herverzekeraars is aan het einde van de vijfjarige contractperiode een (technische) winstdelingsregeling overeengekomen. De opgebouwde winstdeling bij Zwitserleven over de periode 2018-2022 bedraagt EUR 463.636.

Het fonds heeft voor de pensioen- en financiële administratie een uitbestedingsovereenkomst met Appel Pensioenuitvoering B.V. afgesloten. De overeenkomst is op 1 januari 2017 ingegaan voor een termijn van drie jaar. Na afloop van deze termijn is de overeenkomst verlengd voor onbepaalde tijd en is in zijn voortgezette vorm opzegbaar tegen de laatste dag van het boekjaar met een opzegtermijn van zes maanden. Het fonds, noch Appel heeft redenen gezien om de dienstverlening te beëindigen, zodat de overeenkomst na 1 januari 2023 onder dezelfde voorwaarden is gecontinueerd. De jaarlijkse vergoeding die het fonds hiervoor verschuldigd is, bedraagt € 198.000.

4.5.8 Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen de verbonden partijen tussen het fonds en de sponsor, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders.

Transacties met bestuurders

De bestuurders genieten geen beloning.

Er zijn geen leningen verstrekt aan bestuurders noch is er sprake van vorderingen op (voormalige) bestuurders.

Overige transacties met verbonden partijen

Inzake de uitvoeringsovereenkomst tussen fonds en werkgever met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de regeling is het volgende relevant:

- De Werkgever is verplicht deelnemers bij de Stichting aan te melden en bij uitdiensttreding af te melden en de voor uitvoering benodigde gegevens en mutaties in deze gegevens aan de Stichting te leveren.
- De Werkgever verzoekt aan de aspirant deelnemer de hiervoor genoemde gegevens bij de Stichting in te leveren. Mutaties in het deelnemersbestand worden door de Werkgever periodiek aan de Stichting doorgegeven.
- De Werkgever informeert de Stichting binnen 10 dagen over een wijziging van de pensioenovereenkomst. De informatie dient schriftelijk te worden verstrekt en een volledige opsomming te bevatten van de overeengekomen wijzigingen.

4.5.9 Toelichting op de staat van baten en lasten

Premiebijdragen van werkgever en werknemers (7)

(* € 1.000)	2022	2021
Werkgever	7.192	5.443
Werknemers	3.960	3.110
	11.152	8.553

De totale bijdrage van werkgever en werknemers bedraagt 27,6 % (2021: 27,5 %) van de som van de parttime pensioengrondslagen. De premiebijdrage van Witteveen+Bos Raadgevende Ingenieurs b.v. bedraagt 17,8% van de som van de parttime pensioengrondslagen. De premiebijdrage van werknemers bedraagt 9,8% van de som van de parttime pensioengrondslagen.

Kostendeekkende premie

(* € 1.000)	2022	2021
Zuiver kostendeekkende premie	14.718	11.139
Gedempte kostendeekkende premie	11.015	7.866
Ontvangen (feitelijke) pensioenpremie	11.152	8.553

De samenstelling van de (zuivere) kostendeekkende en feitelijke premie zijn als volgt bepaald. De kostendeekkende premie is bepaald op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De kostendeekkende premie bestaat uit de volgende componenten:

- de actuariel benodigde koopsom voor pensioenopbouw en risicodekking tijdens het boekjaar i.v.m. aangroei van pensioenverplichtingen;
- de opslag voor het bij de aangroei van pensioenverplichtingen behorende vereist eigen vermogen;
- een opslag voor de bij de aangroei van de pensioenverplichtingen behorende uitvoeringskosten;
- de actuariel benodigde premie met betrekking tot de voorwaardelijke onderdelen van de pensioenregeling.

De in de ABtN opgenomen gedempte kostendeekkende premie (ABtN-premie) wordt gelijkgesteld aan de zuivere kostendeekkende premie.

De feitelijke premie is vastgelegd in de financieringsovereenkomst tussen het fonds en de sponsor.

De feitelijke premie dient minimaal gelijk te zijn aan de gedempte kostendeekkende premie.

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord. De kostendeekkende premie is als volgt samengesteld:

Samenstelling zuiver kostendeekkende premie en feitelijke premie:

(* € 1.000)		
1.	Actuariel benodigde koopsom voor pensioenopbouw en risicodekking tijdens het boekjaar in verband met de aangroei van pensioenverplichtingen	12.225
2.	Opslag voor het bij de aangroei van pensioenverplichtingen behorende vereist eigen vermogen	2.103
3.	Opslag voor de bij de aangroei van de pensioenverplichtingen behorende uitvoeringskosten	390
4.	Actuariel benodigde premie met betrekking tot de voorwaardelijke onderdelen van de pensioenregeling (met inachtneming van de geformuleerde ambitie en de afgesproken wijze van financieren)	-
5.	Kostendeekkende premie = 1 + 2 + 3 + 4	14.718
6.	Bijdrage aan herstel van de dekkingsgraad	-3.566
7.	Feitelijke premie 5 + 6	11.152

Beleggingsresultaten risico pensioenfonds (8)

(* € 1.000)	2022	2021
Directie beleggingsopbrengsten:		
Dividenden	534	344
Interest	-5	-5
Indirecte beleggingsopbrengsten:		
Herwaarderingsresultaten aandelen	-12.333	13.064
Herwaarderingsresultaten vastrentende waarden	-37.835	-8.766
Beleggingskosten:		
Kosten toegerekend aan beleggingen	137	214
	49.502	4.851

De kosten van het vermogensbeheer van Vanguard en Syntrus Achmea Real Estate & Finance ad EUR 300 zijn verwerkt in de beleggingsopbrengsten.

Pensioenuitkeringen (9)

(* € 1.000)	2022	2021
Ouderdomspensioen	1.795	1.691
Partnerpensioen	452	478
Anw-hiaat uitkering	23	28
Wezenpensioen	15	15
Arbeidsongeschiktheidspensioen	2	2
Afkopen	15	6
	2.302	2.220

Pensioenuitvoeringskosten (10)

(* € 1.000)	2022	2021
Accountantskosten	37	30
Actuaris- en advieskosten	183	165
Administratiekosten	185	183
Bestuurskosten	30	38
Juridische kosten	-	-1
Overige kosten	30	27
	465	442

Honoraria accountant (Mazars Accountants N.V.)

(* € 1.000)	2022	2021
Controle van de jaarrekening	37	30
Andere niet controlediensten	-	-
	37	30

Aantal personeelsleden

Bij het fonds zijn geen werknemers in dienst.

Bezoldiging bestuurders

De bestuurders ontvangen geen bezoldiging.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds (11)

(* € 1.000)	2022	2021
Toename		
Pensioenopbouw	11.632	8.681
Rentetoevoeging	-984	-1.116
Inkomende waardeoverdrachten	311	249
Risicopremie langlevens	930	883
Door overlijden ingegaan partnerpensioen	-	176
Invalidering	-	63
Afname		
Uitgaande waardeoverdrachten	-2.153	-128
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-2.338	-2.216
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-77	-73
Door overlijden vrijgevallen	-308	-513
Risicopremie kortlevens	-318	-320
Wijzigingen		
Wijziging marktrente	-67.032	-14.043
Correcties en mutaties	54	41
Mutatie IBNR-voorziening	135	327
Wijziging grondslagen	1.145	-156
Mutatie TV WAO-hiaat	-	-4
Toeslagverlening	6.731	-
	-52.272	-8.149

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

Toeslagverlening

Indien en voor zover, naar het oordeel van het bestuur, de middelen van het fonds dit toelaten, kan het bestuur besluiten om jaarlijks per 1 januari een toeslag te verlenen. Het besluit om in enig jaar een toeslag te verlenen hangt af van de beleidsdekkingsgraad en de eisen ten aanzien hiervan door de toezichthouder. De toeslagverlening is voorwaardelijk. Er wordt hiervoor door het fonds geen premie betaald en niet gereserveerd, noch een voorziening aangehouden.

Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen

De benodigde rentetoevoeging aan de voorziening over 2022 is gebaseerd op de eerstejaarsrente uit de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2021 van -/- 0,486% (2021: RTS 31 december 2020: -/- 0,533%).

Onttrekking uit voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen van de verslagperiode.

Onttrekking uit voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitvoeringskosten

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de kosten van de verslagperiode.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Wijziging overige actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële geschiktheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor de gehele bevolking als voor de populatie van het fonds. Voor de gehanteerde actuariële grondslagen wordt verwezen naar hoofdstuk Technische voorzieningen op pagina 53.

De vaststelling van de toereikend van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het fonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Saldo herverzekering (12)

(* € 1.000)	2022	2021
Premie herverzekering overlijdensrisico	458	394
Winsttaandeel herverzekeraar	-464	-
	-6	394

De volledig in herverzekering gegeven risico's zijn de verzekering van het risicokapitaal in verband met uitkering van het (tijdelijk) partnerpensioen na overlijden. Deze risico's waren herverzekerd bij Zwitserleven, dit contract loopt tot 31 december 2022. Vanaf 1 januari 2023 zijn deze risico's herverzekerd bij elipsLife.

De aan de herverzekeraar verschuldigde premie komt ten laste van het fonds. Met de herverzekeraar is aan het einde van de vijfjarige contractperiode een (technische) winstdelingsregeling overeengekomen.

Saldo overdracht van rechten (13)

(* € 1.000)	2022	2021
Inkomende waardeoverdrachten	-362	-281
Uitgaande waardeoverdrachten	2.168	149
	1.806	-132

Overige lasten (14)

(* € 1.000)	2022	2021
Interest rekening-courant herverzekering	1	-
	<u>1</u>	<u>-</u>

4.5.10 Belastingen

De activiteiten van het fonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

4.5.11 Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Conform de statuten wordt het maken van winst niet beoogd. Dientengevolge zal het saldo van baten en lasten ten gunste dan wel ten laste van de reserves worden gebracht. Het voorstel is opgenomen in hoofdstuk 4.3.

4.5.12 Gebeurtenissen na balansdatum

Herverzekering

In 2023 is een winstdeling uitbetaald van EUR 463.636 op basis van het afgelopen contract met Zwitserleven voor de herverzekering van de risico's voortvloeiend uit weduwen- en wezentoezeggingen. Dit contract liep tot en met 31 december 2022. Vanaf 1 januari 2023 zijn de risico's voortvloeiend uit weduwen- en wezentoezeggingen herverzekerd bij elipsLife.

Nieuwe UFR-parameters vanaf 1 januari 2023

De wijziging van de UFR-methodiek per 1 januari 2023 leidt tot een toename van de verplichtingen met circa 0,8%, wat een afname van de dekkingsgraad tot gevolg heeft van circa 0,9%-punt. Het aanwezig eigen vermogen neemt als gevolg van de aanpassingen per 1 januari 2023 af, maar is na deze wijziging nog steeds hoger dan het MVEV.

Herstelplan 2023

Omdat de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2022 (114,3%) nog steeds onder het vereist eigen vermogen ligt is er sprake van een reservetekort. Het fonds is hierdoor verplicht uiterlijk 1 april 2023 een actualisatie van het herstelplan in te dienen bij DNB. Stichting Pensioenfonds Witteveen+Bos heeft een geactualiseerd herstelplan ingediend bij DNB. Hieruit blijkt dat herstel zonder aanvullende maatregelen kan plaatsvinden. Op 23 mei 2023 is bericht ontvangen dat DNB instemt met het ingediende herstelplan.

Deventer, 16 juni 2023

Het Bestuur,

J.N. de Koning, voorzitter

I.J.M. de Beer, secretaris

S. Delfgaauw

N.S. Schoen

L.F.C. Steens

5

OVERIGE GEGEVENS

5.1 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Witteveen+Bos te Deventer is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2022.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Witteveen+Bos, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie. Omdat Towers Watson Netherlands B.V. beschikt over een door de toezichthouder goedgekeurde gedragscode, is het toegestaan dat andere actuarissen en deskundigen aangesloten bij Towers Watson Netherlands B.V. wel andere werkzaamheden verrichten voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op 0,5% van het pensioenvermogen einde 2022. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven 3% van de materialiteit te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn beoordeling van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn, als geheel gezien, toereikende technische voorzieningen vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar hoger dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 (vereist eigen vermogen).

Met betrekking tot artikel 137 (voorwaardelijke toeslagverlening) merk ik op dat het pensioenfonds in 2022 gebruik heeft gemaakt van de versoepelde toeslagregels, zoals vastgelegd in het tijdelijke artikel 15c van het Besluit Financieel Toetsingskader (toeslag vanwege voorgenomen transitie). Daarbij heeft het pensioenfonds onderbouwd te hebben voldaan aan de in dat artikel gestelde voorwaarden.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, doch hoger dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Witteveen+Bos is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen. Voor de volledigheid merk ik op dat, als op balansdatum in de rentetermijnstructuur rekening zou worden gehouden met de UFR-methodiek zoals deze door DNB in 2023 wordt toegepast, mijn oordeel over de vermogenspositie niet zou wijzigen.

Rotterdam, 16 juni 2023

drs. H.L.N. Stoffbergen AAG

Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.